Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 69 (10666) | 1978 чылдың март 24, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

САДЫГЖЫЛАР ЧАРЫЖЫ

Партияның социал-экономиктиг программазын боттандырарынга садыг ажылдакчыларының ролю улуг болгаш харыысалгалыг. Онгу беш чылдың үшкү чылында Тываның күрүне болгаш кооперация садыының, оларның хөй санныг ажылдакчыларының мурнунда база улуг сорулгалар салдынган. Үүрмектеп садар бараан саарылгазы эрткен чылга деңнээрге, 3,6 хуу өскен. Садыгның материал-техниктиг баазазын быжыглаар, дөпшилгелиг аргаларын калбартыр болгаш садыг хандырылгазының культуразын бедидер талазы-биле хөй ажылдарны кылыр ужурлуг.

Республиканың садыг ажылдакчылары үстүнде сорулгаларны чедиишкинниг боттандырарын хандыраары-биле 50 чылын улуг күжениишкинниг ажылдаар апаар. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның социалистиг чарышты калбартыр дугайында Чагаазынга улам соруи кирген садыг ажылдакчылары коллективтиг болгаш тус-тузунда бедиткен хүлээлгелерни ап, коллективтер болгаш кижилер аразында күш-ажылчы чарышты калбарткан.

Садыгның болгаш ниити чемненилгениң ажылдакчылары үүрмектеп садар бараан саарылгазының чыл планын декабрь 28-те күүсеткеш, чөнга 2 миллион рубльдиң бараазнын пландан ажыр садарын, бараанны боду шилип алыр магазиннерниң саарылга үлүүн хоорайларга 50 хуу, кедээ черлерге — 33 хуу чедирерин, ниити чемненилгеге бодунуң продукциязын — 0,7 хуу көвүдедирин хүлээнген.

Садыг организацияларының удуртулгаларының, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының чорудуп турар ажылының, садыг ажылдакчыларының соруи кириишкинниг ажылының түңнелинде республиканың күрүне садыының системазында бараан саарылгазының ийи айлар планы 103,1 хуу, кооперация садыны — 102,4 хуу күүсеттинген. Планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир талазы-биле бедик көргүзүглерни Кызылдың үлетпүр, аъш-чем садыглары, Хову-Аксының холушкак бараан садыы, столовайлар болгаш рестораннар трези, Таңды, Бии-Хем райполары, Балгазын, Тере-Хөл сельполары, Чаа-Хөл ажылчын кооперация чедип алган. Садыг министерствозу ниитиниң чемненилгезиниң саарылга планын 102,8 хуу күүсеткен болгаш ооң бүгү адырлары ийи айлар планнарын күүсеткен.

Чыл эгезинден бээр планныг даалгалар болгаш социалистиг хүлээлгелер күүседиринде улуг четпестер республиканың садыг организацияларында ам-даа бар боор турар. Ниитиниң чемненилгезиниң ийи айларда саарылга планын Респотребсоюз ниитизи-биле 96,6 хуу күүсеткен. Ол-ла көргүзүгнү элээн хөй хереглекчилер ниитилелдери күүседип шыдаваан. Өвүр райпозу, Элегесте, Чыраа-Бажында ажылчын кооперациялары социалистиг хүлээлгелерин хамаанчок, үүрмектеп садар бараан саарылгазының ийи айлар планнарын безин күүсетпээн. Күрүне болгаш кооперация садыының кайызының-даа шугумунда бараан саарылгазының планын ай-айы-биле улаштыр күүсетпейн турар магазиннер, бүдүрүлгелер эвээш эвес боор турар.

Үстүнде фактылар болза, республиканың садыг организацияларының, ылаңгыя кооперация садыының шугуму-биле СЭКП ТК-ның декабрь (1977 ч.) Пленумунуң негелделерин күүседиринче күштерни ам-даа четпес мобилизастап турарын, садыг ажылдакчыларының социалистиг чарыжын четпес организастааның херечилеп турар. Респотребсоюзтуң, хереглекчилер ниитилелдериниң баштаар черлери, күрүне садыының чамдык коллективтери, күрүне болгаш кооперация садыының ажылдакчыларының профэвилел обкому болгаш ооң чер-черде комитеттери садыг ажылдакчыларының социалистиг чарыжын коллективтерден эгелээш, тус-тус кижи бүрүзүнге чедир калбартырын четпес организастап, ооң дээштиг, үре-түңнелдиг болгаш делгереңгей болурунче чогуур кичээнгей салбайн турар.

Чамдык садыг болгаш ниитиниң чемненилгезиниң черлери социалистиг хүлээлгелерни алза-даа, оларның күүселдезин организастыг ажылдар-биле хандырбайн турар. Оон туржук чамдык коллективтерниң, тус-тус кижилерниң алган хүлээлгелери көскү кылдыр астынмаан, а садыгның бичии точкалары, ылаңгыя ырак черлерде магазиннер ажылдакчылары социалистиг чарышче ам-даа четче хаара туттунмаан.

Садыг ажылдакчылары бараан саарылгазының планын хуусаадан эрте күүседиринден аңгыда, дөпшилгелиг аргаларны нептередири, хандырылганың культуразын бедидери ышкаш чугула өске-даа хүлээлгелерни алган. Оларның күүселдезин чүгле чарышты түңнеп турган эвес, а хүн бүрү контрольдаары чугула. Харын оларның күүселдезинче кошкак кичээнгей салдынып турарындан магазиннерниң ажыл шагы барымдаалавазының, барааннар ассортиментизиниң кызыызының, садыг четкилериниң чедишпезиниң, ажылдакчыларының доңгун аажы-чаңының дугайында чоннуң хомудалдары эвээш эвес үнүп кээп турар. Ынчангаш социалистиг чарышты контрольдаарда, ооң түңнелин үндүрерде чүгле хуу барымдаалзар чоруктан чайлаар херек.

Хереглекчилер ниитилелдериниң, садыг адырларының, тус-тус кижилерниң аразында чарышче сөөлгү үеде кичээнгей кошкап турар. Чарыштың бо чугула хевири болза мурнакчыларның дуржулгазын пропагандалаарының, нептерединиң, дөпшилгелиг аргаларны, чаа чүүлдерни калбаа-биле ажыглаарының эптиг болгаш дээштиг аргазы боор турар. Моон ужурунда садыг организацияларының удуртукчулары, оларда партия, профэвилел организациялары бо айтырыгже онза кичээнгей салза чогуур.

Бирги квартал дооступ турар. Социалистиг чарыш дугайында Чагаада чылдың эгезинден тура дең-деки, бедик темпилиг ажылдаарының чугулазын айыткан. Республиканың садыг ажылдакчылары бирги кварталды кандыг түңнелдерлиг доозарындан дараазында кварталдарда чедиишкинниң магадылалы база хамааржыр. Ынчангаш бирги кварталда айыттынган туруш чедип алдынган, дараазынга магадылал салдынган турзун дээш, социалистиг чарышты улам күштелдирип, ооң бедик үре-түңнелдиин чедип алыры эргежок чугула.

ТИИЛЕКЧИЛЕР МУРНУКУ ОДУРУГДА

«Кызыл тудуг» эргелелинде Анатолий Дмитриевич Воронинниң бригадазы РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилелин солуннардан номчуп, ханы сонуургал-биле таныжып, чугаалашкан. Үндезин Хоойлуга чоргаарланмышаан, мурнакчы бригада улам кедурлуушкуннуг ажылдаарын шиитпирлээн.

Комплекстиг бригада январь, февраль айларда тудуг-монтаж ажылының планын ажыр күүсеткеш, «Кызыл тудуг» эргелелиниң бригадаларының аразында социалистиг чарышка бирги черни кымга-даа алыспайн келген. Эрткен ийи айларда бригада 76,6 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылган, азы планда көрдүнгенинден 38,9 хуу ажыр күүсеткени ол. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн А. Воронинниң бригадазы дыка бедиткен болгаш ону планнаттынганындан 55,2 хуу ажыр күүсеткен.

Юбилейлиг чылда бригаданың чедиишкинниг ажылдааны — үшкү чылды эки элээринге үндезин болган. Эрткен чылын оларның бригадазы колдуунда ажыглалга кирер объектилерге ажылдап турган. 1977 чылдың майда олар эмнелге ажылдакчыларынга ниитиниң чуртталга бажыңының тудуун доозуп, ажыглалга кииргеннер. А бо чылдың январьда хоорайның дөрткү микрорайонунда 110 аал чурттаар чуртталга бажыңын күрүне комиссиязынга олар хүлээткеннер.

А. Воронинниң бригадазы эп-найыралдыг, хөй чылдарда кады ажылдап келген, дуржулгалыг, бедик разрядтыг тудугжулар. Оларның аразында хөй чылдарда тудуг ажылынга төлептиг ажыл-ижи дээш чазактың орден-хавыязы-биле шаңнатканнар-даа бар. Юбилейлиг чылда Кызыл-оол Кожай-оол Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаткан. А хоочун тудугжу Саян-оол Тараачыга «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальды тывыскан.

Ында Виктор Томилин, Анатолий Игошин, Надежда Моисеева болгаш оон-даа өскелер хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар мурнакчылар.

С. КРАСНОПЕРОВ.

Кызылда «Тудуг кезектери» комбинаттың ыяштан эт-херексел кылып болбазырадыр заводу — аныяк үлетпүр чери. Ынчалза-даа чаа тудугга хереглеттинер кезектерни хөйү-биле кылып турар апарган. Төлевилел ёзугаар соңгага ажыглаар ыяш кылыгларны амдызында бүдүрүп турар, а эжиктерни, ооң кастыктарын болгаш чаактарын база өске-даа чүүлдерни мөөң-мөөңү-биле ам удавас бүдүрүп эгелей бээр.

Завод цехтер аайынче амгы үениң нарын техника херекселдери-биле бүрүн хандыртынган болгаш ажылчын күш четчир. Интернационалчы коллектив бир демниг шалыпкын ажылдап, планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турар. Ол завод келир чылдан эгелеп 50 муң квадрат метр соңгалар болгаш эжиктерге хереглээр кезектерни бүдүрер аргалыг болу бээр. Моон алгаш көөрге, бо аныяк бүдүрүлге чери ам-даа улам сайзыраар дээрзи билдингир-дир.

ЧУРУКТАРДА: бызаңчы-станокчу А. Доңгуй-оол болгаш эжик кезектери кылыр звенонуң кежигүннери ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Райондан медээлер

ТАҢДЫ

РСФСР-ниң Үндезин Хоойлузун чугаалажып таныжары Таңды районнуң ажыл-агыйларында, бүдүрүлгелеринде болгаш организацияларында бо хүннерде кидин түлүк чорупп турар. Чоокта чаа Конституция төлевилелин чугаалашкан хуралдар районнуң дыка хөй коллективтеринге болгулаан. Оларның чамдыктарын моон адаанда парладывыс.

Таңдының ыяш ажыл-агыйы участогунуң ажылдакчыларының ниити хуралынга СЭКП райкомунуң төлээзи А. М. Сыч киришкеш, РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилелиниң дугайын чыылганнарга таныштырган.

Россия Федерациязының хамааты бүрүзүн бо чугула ужур-дузалыг документ чаа-чаа ажыл-херектерже кыйгырып, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шыырын бедидеринче кол кичээнгейни угландырарын чайгаар-ла негеп келир-дир дээрзин бүдүрүлгеде партия эге организациязының секретары В. Иващенко чугаалаан.

Чаа Үндезин Хоойлуга сорук кириш, онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын бо чылдың октябрь 7-де — ССРЭ Конституциязының бир чыл болган оюнда күүседир дээш бүгү күжүн мооннээрин коллектив кежигүннери Г. Максимова, А. Слепцын олар аңаа илереткеннер.

* * *

РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чугаалажырынга Бай-Хаактың амыдырал хандырылга комбинадының коллективи база идепкейлиг киришкен. Ону таныыкан хуралга Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, даараныкчы Н. Б. Суукай сөс алгаш, Үндезин Хоойлунуң төлевилелин бүрүнү-биле деткип турарын илереди, бо чылдың планын 110 хуу күүседип, экии шынарлыг продукцияны бүдүрерин хүлээнген.

* * *

Бай-Хаакта № 1468 оруук участогунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары РСФСР-ниң чаа Конституциязының төлевилелин чугаалашканнар.

Ук бүдүрүлгениң чолаачызы А. Трофимкин хуралга сөс алгаш, Үндезин Хоойлунуң төлевилелин бүрүнү-биле деткип турарын, аңаа харыы кылдыр тонна-километр эртер планын ажыр күүсетпишаан, кывар-чаар материалдарның камналгазын чедип алырын хүлээнген. Таңды район Совединиң депутады, чолаачы В. Кседубов база ажыын сагылынга каттышкан.

* * *

Хову-Аксының автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачыларының болгаш автослесарьларының каттышкан бүдүрүлге хуралы чоокта чаа болуп эрткен. Аңаа автотранспортчулар бо чылын «Кызыл субботаа» хүнүнде кылып чорудар ажылдарының планын дугурушкан.

Чүък сөөртүлгезинде хаара туттунган чолаачылар апрельдиң 22-де ниитизи-биле 40 муң ажыг тонна-километрни эртерин шиитпирлээн. А слесарьлар ол хүн беш чүък машиназының, үш автобустуң техниктиг ажаалдазын кылырлар.

(БИСТИҢ КОРР).

ЭШ А. Н. КОСЫГИННИҢ АЯН-ЧОРУУ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин март 21-де Оренбургга чедип келген. Ол, газ сайзырады ажылдаар заводка баргаш, ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле чугаалашкан. А. Н. Косыгин СЭКП обкомунга областың партия-ажыл-агый активи болгаш газ үлетпүрүнүң специалистери-биле чөвүлел хуралды эрттирген.

Март 22-де А. Н. Косыгин Тюмень областың Нижневартовск болгаш Сургут хоорайларынга чорааш, ук черниң партия болгаш совет органнарының удуртукчулары, нефть тывыкчылары, үлетпү бүдүрүлгелериниң болгаш Сургут ГРЭС-тиң ажылчыннары болгаш специалистери-биле ужурашкан.

Аян-чорукка А. Н. Косыгинни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрлааның даргазы Н. К. Байбаков ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Э. Дымшиц ССРЭ-ниң чамдык министрлери үдеп чоруур.

Эш А. Н. Косыгин болгаш ону үдеп чоруур кижилер ол ла хүн Тюменьде чеде берген.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢНЫҢ СОВЕТ ФОНДУЗУНУҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Тайбыңның совет фондузунуң Бүгү-эвилел конференциязы март 22-де ажылын Москвага дооскан. Конференцияның киржикчилери фондунуң баштаар черинин ажылын чүүлдүгзүнген болгаш ооң чаа составын соңгаан. Баштаар черниң даргазынга чогаалчы Б. Н. Полевой катап соңгуткан.

Сөөлгү беш чылда фондунуң идепкейи дыка бедээн, эки туракчы акша салыкчыларының саны өскен деп чаңгыс үн-биле хүлээп алган резолюцияда демдеглээн. Амгы үеде Совет Эвилелиниң янзы-бүрү булуңнарында тайбың фондузунга дузалаар 350 муң хире комиссия ажылдап турар, олар хөй миллион активчилерге даянып ажылдап турар.

Конференция совет хаматыларга кыйгырыгны хүлээ алгаш, чаа дайынны болдурбазының херээнге улам улу күш-биле ажылдаарынче, Т рээн чурттуң күчү-шыдал быжыглаарынче болгаш тайбынны быжыглаар чаагай херекке киирип турар херек лерни улгаттырарынче олар кыйгырган.

Конференцияның киржикчилери медеглел хүлээп алга Ливанга удур Израильдиң агрессиязын миллион-миллион совет кижилерниң өмүнээзинден шиитпирлии-биле база ки лениээшкин-биле буруу шапкан, ол чурттан израиль эшериглерни доп-дораан үндүрерин негээн.

(СЭТА).

КУЗБАССТЫҢ ДУРЖУЛГАЗЫ

Одалга-энергетика курлавырларын камнап алырынга күш-ажылчы коллективтерниң инициативазын хагжудер талазы-биле Кемерово областың партия организациязының ажылын СЭКП Төп Комитеди чүүлдүгзүнген. Кемеровочуларның дуржулгазын чурттуң ажыл-ишчилери калбаа-биле ажыглап турар. СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадып турары болза:

■ **ДОНЕЦК.** Донбасстың үжен улуг котельнаяларынга тос чаа котельная немешкен, олар чүгле хире-хире болгаш кадыг одалга чүүлдерин ажыглаар. Хөмүр-даш шахталарының бо «чылыг цехтеринге» энергия бээр чүве болза бүдүрүлге артынчызы — метан деп газ болур. Айыыл чок чорукту болдурбазы-биле моон мурнунда ук газты үндүр сордуруп каапкар турган. Ону котельнаяларга одап эгелээниниң соонда улус ажыл-агыйынга чылда 170 муң тонна хөмүр-дашты камнап алыр арга тургустунган.

Шахта иштиниң газын ажыглаарын чурттуң өске районнарының специалистери сонуургап эгелээн. Воркутаның, Караганданың болгаш чурттуң өске-даа хоорайларының котельнаяларынга хөмүр-даш орнунга метанны ажыглаарының төлевилелин ажылдап кылган.

● **ОШ.** Оштуң торгу аргыыр комбинадының бо чылын бүдүрген бүгү продукциязын — ийи миллион метр пөстү — беш чыл эгезинден бээр камнап алган электри энергиязы-биле ажылдап кылган.

Энергия курлавырлары камныг чарыгдаарын тускай албан бөлүү хайгаарап турар. Ону камнаарынга бүдүрүлгениң чаартыкчылары улуг үлүгнү киирген.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ӨРТЕКТЕРНИҢ КҮРҮНЕ КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ САДЫГ МИНИСТЕРСТВОЗУНДА

Аъш-чем продуктуларынга үүрмектеп садар өртекти улгаттырар деп турар бе? Хамаатыларның ындыг айтырыглары сөөлгү хүннерде Өртектерниң күрүне комитединге болгаш Садыг министерствозунга кээп турар.

Маңаа хамаарыштыр Өртектерниң күрүне комитеди болгаш Садыг министерствозу ындыг айтырыгларны тургузарының кандыг-даа үндезини чок дээрзин дыңнадыры эргежок чугула деп санап тур. Бистиң чуртувуста аъш-чемниң болгаш аъш-чемге хамаарышпас-даа кол-кол барааннарның үүрмектеп садар күрүне өртээнин өскерилбес доктаамал чоруун хандырарынче, бараан курлавырларының чыылган хемчээлин барымдаалап, барааннарның чамдык хевирлеринге өртектерни чиигедиринче угланган ажылды чайгылыш чок боттандырып турар.

Хүлээлгелер күүселдезин хынап тур бис

ТҮҢНЕЛ ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

«1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты калбартыр дугайында база бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шыырын бедидер дээш демиселди күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, БЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Чагаазын, бүгү совет улус-биле бир дөмей, Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының коллективи бүрүн чүүлдүгзүнүп, ону ажыл-херекке удуртулга кылдыр хүлээп алган.

Амгы үениң бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдери-биле хандыртынган бо комбинаттың ийиги хөлчээ — бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехти ажыглалга кииргенинден бээр 2 чыл чоокшулап турар. Ооң ажыглалга чаа кирген цегиниң дериг-херекселдериниң чамдыктары үрелиишкинге-даа таваржып, ажыглакчыларга эвээш эвес артык чымышты чедирген. Бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтен эгелээш Кара-Даш дааның сиртинге чедир шөйүлген, ажыглаан рудаларның артынчызын Эдегей шынаазынче то каач турар конвейерлериниң үрелиишкиннери-даа аныяк коллективти быжыг турушка, ажыл-ишчи чорукка улам дадыктырган.

Ажыглалга чаа киирген цехтиң коллективи дериг-херекселдер-биле ажылдаарының, соң технологиязын кызымак шиңгээдип ап, чаладып келген специалистерниң арга-сүмезин ажыглап, ажылдап эгелээн. Ынчалза-даа эдиктирилге соонда дарый чамдык механизмнерниң үрелиишкини, бедик мергежилдиг инженер-техниктиг ажылдакчыларның чедишпези аныяк коллективтиң ажылынга шаптыктап, планныг онаалдаларны күүседиринге чамдык бергедээшкиннерни таварыштырган.

Эрткен чылын комбинат 31820 муң рубльдиң продукциязын сайгарар, 31651 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер планнарын ол-ла дараалашкаа-биле 48,2 болгаш 47,3 хуу күүсеткен. Ол — комбинаттың ажылынга эң берге дадыгышкынның үези болган. Ынчалзажок ооң ажыл-ишчилери комбинаттың төлевилээн күчүзүн чедип алырынче херии базымнарны кылып, технологтуг дериг-херекселдерни билдилиг башкарып, планныг онаалдаларының күүселдезинче дүрген эвес-даа болза, бүзүреңдиг базымнар-биле чоруп органнар.

Комбинаттың ажыл-ишчилериниң чүткүлдүг, кызымак ажылының түңнели бо чылдың эгезинден бээр-ле көстүп эгелээн. Продукция сайгарарының-даа, ону бүдүрериниң-даа январьда планныг онаалдаларын коллектив күүседип, республиканың мурнакчы ажылдыг үлетпүр бүдүрүлгелериниң аразынче кирген.

Шалыпчы күш-ажылдың чылының ийиги айында Тываның В. И. Ленин аттыг даг-дүгү арыглаар комбинадының коллективи 1460 муң рубльдиң продукциязын сайгарар, 1429 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер планын 100 хуу күүседип, 9296 тонна сорттуг даг-дүгүн Төрээн чуртка берип, ол талазы-биле планын 100,1 хуу күүсеткен. Бир ажылчынга онаашкыр продукция бүдүрериниге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 102,2 хуу күүсеттинген. Ынчангаш комбинаттың коллективи планныг онаалдаларын моон соңгаар доктаамал ажыр күүседип болур дээрзин эрткен ийи айның түңнелдери көргүскен.

Комбинаттың кол «чүрээ» — арыглал фабриказы. Январь, февраль айларда планныг онаалдаларын ол коллектив чедиишкинниг күүсеткен. Ылаңгыя бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар, бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтериниң коллективтери чыл эгезинден бээр кызымак ажылдаан. Бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтиң аныяк коллективиниң чедиишкиннери комбинаттың ажыл-ишчилерин улам хей-аът кириишкинниг ажылдаарынче соруктуг киирип турар. Чыл ажыг үениң дургузунда ол коллектив улам быжыккан, цехтиң төлевилелде көрдүнген күчүзүн шиңгээдиин алыры-биле кужениишкинниг ажылдап турар.

Планныг онаалдаларның күүселдезин чедип алыр дээш арыглал фабриказының коллективи эрткен ийи айда технологияны сайзыраңгайжыдарының, чаа техниканы ажыглаарының талазы-биле планнаттынган организас-техниктиг хемчеглерниң шуптузун боттандырган. Бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехте К-167 деп чаа конвейерни эдеп тургускан, К-164 деп конвейерни узаткан.

Коллективтиң 1500 ажыг ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары хуу-да социалистиг хүлээлгелерлиг ажылдап турар. Онаашкан ажылынга кызымак, хөй-ниитичи мурнакчылар ында хөй. Ылаңгыя үүрмектеп-сорттаар комплексте ээлчег мастери В. Юсупов, ээлчег начальниги А. Седип, бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехтен О. Даш-Мөгениң, В. Терешковтуң удурткан ээлчеглери, бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар цехтен В. Федоровтуң, М. Сундуй-оолдуң удурткан ээлчеглери бедик көргүзүглерлиг ажылдап, А. Курочкин, З. Дыртый-оол, Д. Ооржак, П. Житанов, В. Головин, С. Савыл болгаш оон-даа өскелер чарыштың мурнуку одуруун баштап турарлар.

Арыглал фабриказының коллективинде чедир кылдынмайн турар ажылдар база бар. Технологтуг көргүзүглер талазы-биле ажыл ылаңгыя бедик сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехте кошкак тургустунган. Чүгле ооң үржүүндан арыглал фабриказы эрткен ийи айда 300 тонна даг-дүгүн, ооң иштинде бирги, ийиги сорттуун 70 тоннага чедир бүдүрбээн. Бараанныг продукцияны бүдүрериниң көргүзүглери база чедир күүсеттинмээн. Дериг-херекселдерниң үрелиишкиннерден аваа турар чоруу ам-даа хөй. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң коллективте кошкаандан эрткен чылын 1145 кижи-хүнү үстүнген. Чүгле январь, февраль айларда фабриканың даг-дүгү бүдүрер ийи цегинден, үүрмектеп-сорттаар комплекстен 242 кижи-хүнү ажылдаттынмаан.

Онгу беш чылдың үшкү чылында комбинаттың ажыл-ишчилери бедиткен социалистиг хүлээлгелерни ап, үлетпүр продукциязын сайгарарының болгаш ниити продукция бүдүрериниң планын декабрь 29-та күүседирин хүлээнген. Чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 600 тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүрери, 120 муң рубльдиң бараанныг продукциязын пландан ажыр сайгарары, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинден 0,5 хуу бедидери, продукцияның 98 хуузун баштайгы негелде ёзугаар хүлээдири оларның социалистиг хүлээлгелеринде айыттынган. А Тываның даг-дүкчүлери шалыпчы күш-ажылдың чылында 150,6 муң тонна сорттуг даг-дүгүн Төрээн чуртка бээр дээш шалыпчы иште хаара туттунган кызымак ажылдап турар.

М. КАЛЧАН,
«Шынның» тускай корр.

ЭЧИС ТҮҢНЕЛ ДЭЭШ

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-иң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ Төп Комитеди 1978 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг арышты калбартыр база бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидер дээш демиселди күштелдирер дугайында Совет Эвилелиниң ажылчы чоннарынга Чагааны үндүрген болгай. Бо Чагааны Чөөн-Хемчик районда хой ажылдыг «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш мал ажылдакчылары үш-ажылчы бедик көдүрүүшкүн-биле таныжыпкаан, ыштаглаашкынны организастап чорудар талазы-биле негелде хемчеглер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын амыдыралга боттандырар дээш амдык ажылдарны кылып орутккан.

Совхозта 1977—1978 чылдарда ниитизи-биле 2150 бода ал, 29500 баш шээр мал олгаш 400 чылгы санаттынып урар. Мал ажылында ажылдап турар малчыннар 380 кижи кижи, олардан бажыңда урттап турарлар 68, өглерде — 30 малчыннар. Суг сөөртүүнде 5 автомашина, 3 трактор бар болгаш 7 кудук ажылдап турар. 1977 чылда 1200 ыйыстыг бода малды дүн-хүн ургузунда тургузу азыраар ем белеткээр бир кормоцехти аза ол-ла хире бода малды зыраар семиртилге шолуң, 200 баш хойну азыраар семиртилге шөлүн ажыглалда кирген.

Чагаада айтып турары бола, кол-ла чүве чылдың башайгы хүннеринден эгелээше, ажылдың үзүктелиишкин ок болуруп, күш-ажылчы оллектив бүрүзү күрүнениң даңныг онаалдалыын база социалистиг хүлээлгелерин күүседирин хандырары болур ээн. Ол черле шын. Социалистиг хүлээлгелерни алгаш, ну херек кырынга күүседир-е быжыг сагылга-чурум, организастыг чорук болгаш ботарысалганы бедин-биле мерееп билири негеттинер.

Совхозтуң мал ажылдакчыары 1978 чылда дараазында оциалистиг хүлээлгелерни алаш, соруктуг, бедик көдүрүүшкүнүг ажылдап турарар. Күрүнеге 520 тонна сүт, 490 тонна эътти, 61 тонна үктү садар. Төрүүр 100 баш алга онаашты 90 хураганы, бызааны, 75 кулунну камалап алыр. Бир саар инектен 00 кг сүттү саар, бир хойан 2,2 кг дүктү кыргып ыр. Тус-тус малчыннардан оциалистиг Күш-ажылдың аадыры, Тыва АССР-ниң ээди Совединиң депутаты ойжу М. Д. Чола төрүүр 100 ойга онаашты 120 хураганы, бир хойдан 2,5 кг дүктү алырын, район Совединиң депутаты М. С. Долгармаа 100 хойдан 100 хураганны, бир хойдан 2,5 кг дүктү, М. Ч. Очур-оол 95 хураганны, 2,5 кг дүктү, хойжулар М. С. Аракчаа, Д. Д. Намзын олар чүс хойдан-на 100-100 хураганнарны, кижи бүрүзү бир хойдан 2,4 кг дүктү алырын хүлээнгеш, бот-боттарының аразында социалистиг чарышты ажылдап турарлар. Ол ышкаш сүт-бараан фермазының саанчылары база бедиткен хүлээлгелерлиг. Ленин орденниң эдилекчизи, район Совединиң депутаты саанчы Х. С. Кувискаал 2300 кг, Х. А. Севилбаа 1500 кг сүттү бижыглаап инектериниң бирээзинден-не саап алыр хүлээлге алганнар.

Амгы үеде мал кыштаглаашкыны багай эвес чоруп турар. Мал чеминиң четчир курлавыры малчын бүрүзүнде болгаш сүт-бараан фермаларында бар. Малчыннарга автолавка доктаамал чедип турар, одаар ыяш, хөмүр-даш чогуур үезинде хандыртынып турар, тускай хептер болгаш сакманчыктер-биле база четче хандырган. Кижи эмчилери болгаш мал ажылының тускай эртемниглери малчыннарга доктаамал барып турар. Дус болгаш өске-даа минералдыг чемнер коданнарда бар.

Хүлээлгени алган соонда күүседири албан. Боттарынга алган хүлээлгелерин ам безин күүседип турар хойжулар бар. Төрүүр 100 хойга онаашты хойжу М. С. Долгармаа, бо чылдың март 1-де байдал-биле алырга, 105 хураганны менди камгалап алгаш, совхозтуң хойжуларының аразында социалистиг чарышка амгы үеде бирги черни алган. Совхоз ниитизи-биле төрүүр 100 хойга онаашты март 1-ге чедир 66 хураганны алган. Салбырлар аайы-биле Чыраа-Бажы — 90, Чыргакы—74, Хорум-Даг—87 хураганнарны 100 башка онаашты алган.

Тус-тус хойжулардан М. Д. Чаш-оол, О. С. Сендажы 95, Д. Д. Намзын—85, Х. Мартан-оол — 85 хураганнарны тус-тузунда камгалап алганнар. Малдың төлүн менди камгалап алырынга сакманчыктер хажок улуг дузаны көргүзүп турар. Онаашкан ажылынга кызымак, эки ажылдап турар сакманчыктерге Сергей Өлзей-оол, Галина Куулар, Ольга Ондар, Николай Монгуш, Светлана Монгуш олар хамааржыр. Совхозта ниитизи-биле төрүүр 9600 хой санаттынып турар. Оортан 7993 хой төрээн болгаш чаш төлүнде хорамча чок.

Улус депутаттарының Чыраа-Бажы көдээ Совединиң эрткен чылдың октябрь айда болган сессиязынга мал кыштаглаашкынының дугайында айтырыгны чугаалашкаш, тускай шиитпирни хүлээп алган. Ооң күүселдезин организастаап. Бо чылдың февраль 28-те болгаш март 1-де улуг хар чагган соонда, хат хадаанындан чамдык черлерде хөргүктээн. Ону барымдаалааш, совхозтуң парткому, улус депутаттарының Чыраа-Бажы көдээ Совединиң күүскому болгаш совхозтуң дирекциязы немелде хемчеглерни алган. Бо талазы-биле 5 кижи составтыг оперативтиг штаб тургускан. Кандыг ажыл кылдынганың тускай эртемниглер ол штабка кежээниң-не 8 шакта илеткеп турар. Бо хүннерде далбый тыртар 7 трактор, 9 автомашина, суг сөөртүр 5 машина болгаш 6 кудук ажылдап турар. Мал чеми сөөртүрүнде трактористер Д. Д. Кара-оол, М. К. Куулар, С. С. Дадар-оол болгаш өскелер-даа онаашкан ажылынга кызымак ажылдап турарлар. Бо хүннерде Чыраа-Бажы ортумак школазының өөреникчилери, кол зоотехник эш Куулар Өнер-оолга удурткан тускай эртемниглерниң звенолары малчыннарга хүн бүрүде боттут дузаны чедирип турар.

Кылдынып турар чамдык ажылдар-биле кады мал кыштаглаашкынында четпестер база бар. Малчыннарның зооветеринарлыг өөредилгези Чыраа-Бажы салбырда багай тургустунган, мал чеминиң камналгазы куду деңнелде, мал ажылдакчыларының аразында ажыл шагында арагалаар, күш-ажылдың сагылга-чуруму үрээр чоруктар бар. Автомашиналарның, тракторларның чүдүрүп турар чүъктери чогуур нормазынга четпейн турар. Арагалаар чоруктар чолаачыларга болгаш трактористерге база турган.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга бо чылын төлептиг үлүүн киирер сорулга-биле мал кыштаглаашкынын организастыг чорудар дээш «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчилери улам күжениишкинниг ажылдаарынга шиитпирлиг. Бар четпестерни чайладып тургаш, кыштаглаашкынның алыс эки түңнелдиг болуруп чедип алыр дээш, Чыраа-Бажы көдээ Совет чогуур хемчеглерни улам күштелдирер.

О. КАРА-САЛ,
Чыраа-Бажы көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы.

МАЛ КЫШТАГЛАДЫЫШКЫНЫ-ҖҮНҮНҮҢ КОЛ АЙТЫРЫГЫ

ЧАРЛАТТЫНГАН ЧАРЫШКА...

Малдың баш санын менди кыш ажырар база төрүттүнген чаш төлдү бүрүн камгалап алыр талазы-биле СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чарлааны социалистиг чарышка «Россия» совхозтуң ажыл-ишчилери көскү чедиишкиннерни чедип алган. Эрткен чылдың ноябрь айда кадарчылар, бызаа ажаакчылары, саанчылар ортузунга чорудар масса-политиктиг ажылдарның планын кылгаш, партбюро, күүском кежигүннерин тус-тус фермаларга, коданнарга хувааган. Кызыл-булуңнарны чогуур үезинде дерип, социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган, кижи бүрүзүнге таныштырган. Ооң түңнелинде совхозтуң ажыл-ишчилери шупту бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Чарыштың түңнелдерин айлап, он хонуктап үндүрүп, тиилекчилерге шаңнал-мактаалдарны тыпсып, хожудап турарларны мурнакчыларның одуруунче киирер дээш боттуг хемчеглерни ап келген.

Совхозтуң ажыл-ишчилери малдың чаш төлүн менди камгалап алыр дээш, кышкы үеде малдың чемгерилгезин болгаш суггарылгазын эки организастаанының түңнелинде хонукта ортумак немелде деңзизин улгаткан. Бо чылдың январь-февраль айларында бир бызааның хонукта ортумак немелде деңзизи 509 грамм болган. Коммунист Иргит Дажима 900—980, Александр Сыдан—900—920 грамм немелде деңзини алганнар.

Бо чылдың март 1-ге чедир совхозта төрээн малдың чаш төлү 100 хуу камгалаттынган, а мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрер план 114 хуу болган. Ынчангаш «Россия» совхоз районнуң ажыл-агыйларының аразында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болуп, СЭКП Таңды райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

«Революцияның чалбыыжы», «Коммунизмниң хереги» совхозтар, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, сүт саалдазын көвүдеткен. Дуржулга станциязының Хадың-Аксы фермазының саанчылары (бригадири О. Шавы) февраль айда инек бүрүзүнден 128 килограмм сүттү саап алган, ол дээрге бир инекке онаашты эрткен чылдаазындан 16 кг хөй-дүр. Бо ферма районнуң фермаларының чарыжынга тиилекчи болгаш база шилчиир Кызыл тукту алган.

К. ЕНЗУК.

Онгу беш чылдың техниказы

БИЧЕ ЭСМ СИСТЕМАЗЫ

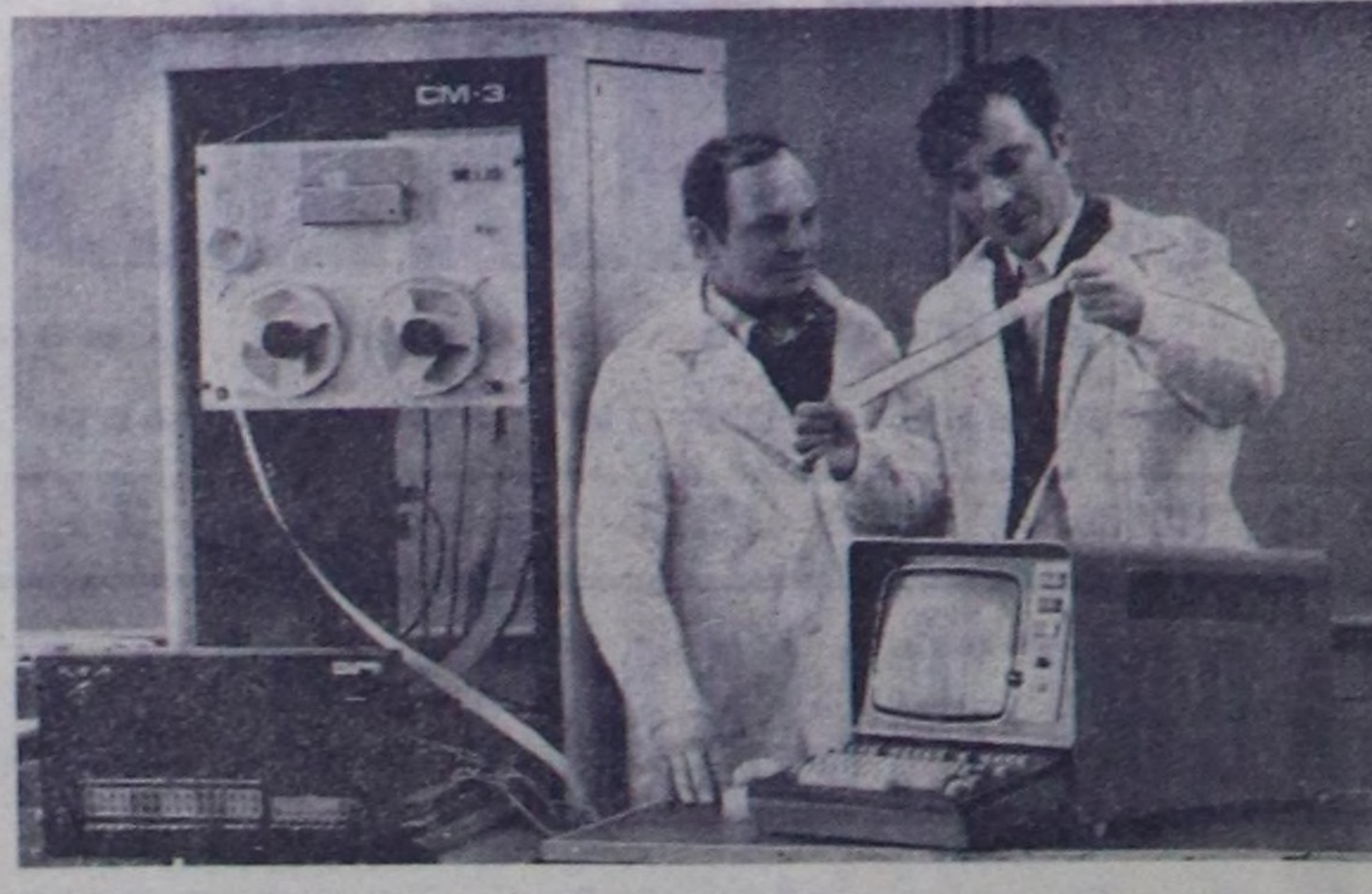

МОСКВА. Биче хемчээлдиг электрон-саналга машиналарының чаа системазының бир комплекзин бүдүрерин «Энергоприбор» деп шенелде заводунда шиңгээдип ап турар. Биче хемчээлдиг электрон-саналга машиналарының баштай кылган хевирлерин эртем шинчилелдеринге ажыглаары-биле ССРЭ-ниң Эртемнер академиязынче дамчыдып берген.

Биче хемчээлдиг электрон-саналга машиналарының системазын социалистиг чурттарның кооперастаашкынынга үндезилээш, амгы үениң эң техниктиг баазазында ажылдап кылып турар. Бо саналга машиналарының чамдык кезектерин Польшада, Болгарияда, Венгрияда болгаш ЭДЧ-ниң өске-даа чурттарында бүдүрүп турар. Улус ажыл-агыйының дыка хөй адырларынга ажыглаар бо машиналарны ол чурттарга база бүдүрүп эгелээр.

ЧУРУКТА: инженерлер (солагай таладан) А. Полотеров болгаш А. Блинков олар биче хемчээлдиг электрон-саналга машиналарының эдиктиришкинин чорудуп турары.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХОМУДАЛДАР ЧАҢГЫС ААЙ

«Шынга» үнген «Экини эдерер» деп чүүлду болгаш ол талазы-биле чамдык малчыннарның санал-оналдарын-даа солундан номчудум. Ында шынап-ла чугула айтырыгны көдүрүп турар. Малчыннарның культуразын бедидер чугула айтырыг көдүрүнген-дир. Бо талазы-биле бистиңде кандыгыл? Бо дугайында бодумнуң чамдык бодалдарымны бижип көрейн.

«Тээли» совхозтуң Ажыг-Кара-Суг, Шат, Эдер Күй болгаш Сукпак-Бажының Хая-Баары ол ышкаар чурттап турар чамдык малчыннарның аалдарынга кирип, амыдырал-чуртталгазы-биле таныжып, чугаалашкан мен. Олар боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны күүседир дээш бүгү-ле бар арга-курлавырларны ажыглавышаан, эрес-шудургу ажылдап турар улус болду.

Негелде, хомудалдар колдуунда чаңгыс аай: кыштагларда бажыңнар чок, өглерде чурттап орарын, автолавка хаая кээрин, чунар-бажың, чырык болгаш хостуг үе-шактың барык-ла чогун база ол бүгүнүң уруглар кижизидилгезинге болгаш малчыннарның хууда дыштаныылгазынга эки эвес салдарлыының дугайын чугаалаар болдулар.

Сөстүң бадыткалы кылдыр каш чижектен көрүптээли. Шаттың Беленгинште дөтпе кадарчызы А. Сарыглар.

Соокта соок-ла. Өг пывар брезентилер, иштики, даштыкы кожегелер, стол, сандайлар дээш херектиг-ле чүүлдер хөй. А ону садып аар дээрге тывылбас боор-дур. Ол ышкаш автолавка чүгле акша алганда кээр. Ол кээрде херектиг чүүлдер эвээш боор-дур. Чижээ, далган кээр, а үс чок боор-дур—деп, ол чугаалап орду.

Кандыг чурттап чор сен, малчын?

— Бис 1977 чылда чаа өглеңгеш, кадарчылаар күзелиивис илередип, 466 баш кыс дөтпелер хүлээп алдывыс. Сиген, сула, сугну үргүлчү сөөртүп эккеп турар. Дөтпелеривис шупту хүр-менди. Эмчилер, даргалар-даа кээп турар. Лекция, беседаларны-даа дыңнап, солун-сеткүүлдү-даа номчуп турар бис. А ынчалза-даа культурлуг амыдыралывысче кошкак кичээңгей салып турар. Кино, концерт-даа барык уттундурган. Бажың чок. Өгде чурттап орар бис.

Дараазында Көп-Сөөктүң Көк-Баалыкта чурттап орар, совхозтуң хоочун малчыны Хомушку Чылбак-оолдуң кыштаа.

— Бис ам 13 чыл иштинде кадарчылап тур бис. Үш чүс төрүүр хоювус хүр-менди. Фонарь чок. Ол ышкаш халат чедишпес. Ол кижи бүрүзүнге херек. Ону биске чедир хандырбайн турары хомудаачыг.

Оон ыңай малчыннарның культурлуг амыдырал-чуртталгазы өг-бүлениң ээлериниден хамаарыжыр дээрзи кончуг шын. Чамдык өглерге кире бээрге, орун-дөжээн безин эттээн боор, теве тывылаан-на чүве, ниити арыг-шевери кудуу деңнелде болгулаар-дыр. А уруг-дарыы бажын дыраар хамаан чок, безин чунмаан суг болгулаар...

Суурда чурттап турар кадарчылар чок. Оларны кымдаа солувайн турар. Амыдырал-чурттаалгазының культурлуг деңнели чаңгыс аай эвес. Кыштагда малчыннар өгдээзи өгде, бажыңдаазы бажыңда. А оларны эргежок чугула бараанар-биле кошкак хандырып турар...

Мен ол чорааш, шупту он дөрт кадарчының аал-оранынга кирип, аяк-шайын ижип, культурлуг амыдыралының дугайында чугаалаштым. Оларның негелде, хомудалдары-ла үстүнде чугаалапывыс ышкаш боор-дур. Ону экижидер талазы-биле хемчеглерни алырын совхозтуң удуртур ажылдакчылары дарый көөр боор дээрзинге идегээр бис.

С. САЛЧАК.

Бай-Тайга район.

СОРУК КИИРГЕН

СЭКП Кызыл хоорлакожунуң хуралдаар залынга даараныылга фабриказының ажыл-ишчилеринге турааскааткан кежээ болуп эрткен.

1934 чылда Кызылга улуг эвес даараныр чер ажыттынган, оон бээр бүдүрүлгениң материалдыг баазазы экижип, мергежилдиг кадрлар өзүп үнген. Амгы үеде ол — республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ооң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының 7 хевиринге күрүнениң Шынар демдээн тывыскан. Бо чылдың эрткен ийи айының планныг онаалдазын даараныкчылар ажыр күүсеткен.

Онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседирин фабриканың ажыл-ишчилери хүлээнген. 110 даараныкчы беш чылдың баштайгы үш чылының планныг даалгаларын ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп алганындан бээр бир чыл болган оюнда — октябрь 7-де күүседирин аазаан. Даараныкчыларның сөглээн сөзү ажыл-херектери-биле карышпайн турарын кежээге демдеглээн.

Фабрикага 15—30 чыл дургузунда мурнакчы ажылдап келгеннер хөй. Оларны залдың сценазынче чалап үндүрүп келгеш, дириг чечектерни, туразкаалдыг белектерни тыпсып, оларның кызымак ажылчының, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржилгезиниң, уругларын болгаш аныяктарны кижизидип өстүреринге киирген төлептиг үлүүнүң дугайында хөй чылыг сөстерни чугаалаан. «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчилери Анастасия Михайловна Винекурова, Людмила Наумовна Гуркова, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Анна Ефимовна Хабратова, Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи Раиса Тартаевна Сумба, бүдүрүлгеге 30 чыл ажылдаан Алексей Иванович Грудинин болгаш өске-даа төлептиг ажыл-ишчилерни аңаа мактап, оларның бүдүрүлге хөгжүлдезинге, аныяк даараныкчыларны өстүреринге киирген үлүүн үнелээн. Хоочун ишчи бүрүзүнге турааскааткан ырларны, шүлүктерни, хоорайның бот-тывынгыр артистери күүсеткен.

Бүдүрүлгениң хоочуну А. М. Винекурова Адачурттуң Улуг дайынының үезинде даараныкчылар канчаар ажылдап, чурттап турганын чыылганнарга чугаалап берген.

Даараныылга фабриказының директору Т. П. Пургина кежээге сөс алгаш, бүдүрүлгениң моон соңгаар хөгжүлдезиниң дугайын таныштырган. Ажылчы чоннуң херегледи чыл келген тудум-на өзүп турар, ону хандырары-биле фабриканың ийиги ээлчээн тудар. Столовая, ясли-сад болгаш өске-даа объектилерни тудары планда көрдүнгенин ол дыңнаткан.

Даараныкчыларга турааскааткан кежээ солун, утказыныг болуп эрткен. Оларны моон соңгаар улам эки ажылдаарынче ол сорук киирген.

Х. ТАЛИ-ООЛ.

АВГУСТУҢ ҮЛҮҮНДЕ

«Транссельхозтехниканың» Чадаанада автотранспорт бүдүрүлгезинде чолаачылап турар Мөчекпен Дамдынович Куударның ук организацияга ажылдаан стажы 26 чыл.

Бо үениң дургузунда М. Д. Куулар дааңган ажылынга рэ-харыысалгалыг чорууң көргүзүп, мурнакчыларның одуруунга доктаамал санадып келген. Күш-ажылга бердинген, кызымак чоруу дээш аңаа Тыва АССР-ниң автотранспортунуң алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты тывыскаан тааварылга эвес.

Мөчекпен Дамдынович Куулар РСФСР-ниң Конституциязының төлевилели-биле таныжкан. Ол ону деткээн. Чугула документиге харыы кылдыр онгу беш чылдың үшкү чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир сорулганы салган. Хоочун коммунистиң ол сөзү ажыл-иш-биле бадыткаттынып турар. Ол бо чылдың августуң үлүүнде ажылдап турар болгаш 1400 литр кывар-чаар материалдарны камнап алган.

ЧУРУКТА: М. Д. Куулар.

А. БЕЛОГОРСКИЙ.
Авторнуң фотозу.

ХҮНДҮТКЕЛДИГ

Ооң-биле черле таныш бис. Соян Намчакович-биле бо удаада Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунуң Культура бажыңынга ужуражы бердивис. Баштай амыр-менди солуштувус.

— Бригадамдан келдим. Делегей байдалының дугайында лекция болур дээнин дыңнаап келгеним бо. Хойжулар ортузунда агитатор кижи болгай мен—деп, ол чугаалай-дыр.

— Хойжуларның мал-маганы кайы хире кыштап тур, Соян Намчакович?

Ол кезек ыыт чок олура:

— Бистиң ийиги хойжу бригадада малдың чогум кышкы үеде байдалы эки болду. 14 кодан хой база бир кодан өшкү бар. Хойларывыс шупту 7 муң ажыг. Частың башкы айы эгелээнде байдал элээн нарыыдаан. Улуг хар чагган. Хат-шуурган болган, ол бүгү биске коңчуг кичээндириг болду. Совхозтуң-даа, районнуң-даа баштаар черлери маңаа холбаштыр чогуур хемчеглерни алган — деп, ол чугаалады.

— Силерде мурнакчы хойжулар хөй-ле ыйнаан?

— Шупту-ла кызымаккай улус чүве. Ынчалза-даа эң тергиинери база бар болбайн аан—дээш, ол бодап берди.

Кезек болганда ол мурнакчыларны адады. Чижээ, комсомолчу хойжу Сергей Удум-Бораның кадарган хою хүр-чаагай, апай-хураган долган оон кыштаан кээрге магалыг, арыг-силиг, эмге-сескелиг. Ол ышкаш төрүвес мал кадарчылары Б. Кара-оол, Н. Кара-оол олар ам ийи чыл ажыг хойжулап келген. Ортумак школаны дооскан соонда малчыннаай бергеннери ол. «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи дуржулгалыг хойжу Х. Кара-Сал аныяк хойжуларга күш-ажылчы үлегерин көргүзүп турар. Бо чижектиг ажыл-ишчи мурнакчылар хөй дээрзин бригадир чугаалады.

— Бригадир кижиниң ажылының харысалгазының дугайында чүнү чугаалап болур силер?— деп оон айтырдым.

Коммунист дугайында чугаа

— Көдээ ажыл-агыйның ортумак звенозунуң ажылдакчыларының ажылын улам экижидер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалы бистен хөйнү негеп турар. Бригадир кижиниң ажылы нарын. Ол хамыктың мурнунда бригадада бүгү ажылды, планныг онаалдалар күүселдезин организастаар — дээш, ол уламчылады — Малдың продуктулуун бедидер, чаш төлүн менди камгалап алыр, хой бүрүзүнге онаашты эки шынарлыг, арбын дүктү кыргыыр, малга чемни, кажаа-хораапы белеткээр, масса-политиктиг ажылды организастаар дээш ажылдар хөй.

Бо бүгү ажылды багай эвес организастаан түңнелинде хоочун хойжунуң удурткан бригадазында эки чүүлдер эвээш эвес.

Чижээ, эрткен чайын 130 тонна сиген белеткээр планын барык ийи катап ажыр күүсеткен. Ынчангаш ам кышкы үеде мал хүр кыш ажып, оон чеми четчип турар. Хойжулар боттарының кыштагларында чурттаар делгем бажыңнарлыг, чүгле ийи коданда хойжулар өглерге чурттаан. Хойжуларның культурлуг амыдыралы бедээн, чунар-бажың база бар.

Соян Намчакович Чиней хоочун коммунист. Онаашкан ажылынга харысалгалыг, парторганизацияның даалгаларын ак сеткилдиг күүседип чоруур. «Чодураа» совхозта улусчу контроль бөлүүнүң удуртукчузу.

— Бисте шупту 35 улусчу контролёр бар—деп, ол чугаалады.—Беш кезек черде улусчу контроль пунктузун тургускан. Олар кышкы үеде мал чеминиң шын чарыгдалып, өске-даа ажылды хайгаарап турар.

Улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннеринде бо ажылга харысалгалыг, идепкейлиглер хөй. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, совхозта кол мал эмчизи А. Серээ, кол зоотехник З. Манзай, пенсионер М. Ензак болгаш өскелер-даа ниитиниң малының отчёт, учёдун шын тургузарынга идепкейлиг киржип, ону оорлаар, төтчеглээр чорукка удур шыңгыы демиселди хойжулар ортузунда күштелдирген. Бо бүгү эки түңнелди берген.

Соян Намчакович Чиней боду бригадир хүлээлгезин бедик харысалга-биле күүседипшаан, хойжулар ортузунда агитаторлап турар. Төлептиг ажыл-ишчи коммунистиң хөрээнде «Хүндүлелдиң Демдээ» орден чайнап чоруур. Ол дээрге ооң ажыл-херээн бедии-биле үнелээшкин херечизи-дир.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ПРОПАГАНДИСТИҢ ИНДИРИ

СЫРЫЙ ХОЛБААН

Дыңнакчылар мурнунга эң баштай үнүп, пропагандистеп эгелээн хүнүмден бээр ам хөй чылдар эрткен. Тываның ыраккы Тожу, Эрзин, Тес-Хем, Моңгүн-Тайга районнарынга партия өөредилгезин организастаарынга киржип келдим. Сөөлгү алды чыл дургузунда Барыын-Хемчик, Бай-Тайга арасының № 1469 орук-тудуг участогунда организастаттынган партия өөредилгезиниң системазында пропагандистеп турар мен. Мында дыңнакчылар В. И. Ленинниң допчу намдарын, экономиктиг эге билиглерни, СЭКП төөгүзүн, политэкономияны өөренип эрткен. 1977-78 өөредилге чылының бирги чартында партия, чазактың сөөлгү чугула документилерин, ССРЭ-ниң чаа Конституциязын бүгү талалыг өөренип таныштывыс. Оларны дыңнакчылар улуг сонуургал-биле өөренип, амыдыралга, ажыл-херек кырынга боттандырар дээш үлүүн киирерин чугаалап турганнар.

Мен бодум база ол документилерни таныштырып тургаш, оларны ханы өөренип, дыңнакчыларга боттуг амыдырал-биле холбап тайылбырлаарын кызып, бүгү-ле аргаларны ажыглап турдум.

Амгы политөөредилгениң дыңнакчыларының билиг-мергежили мээң пропагандистеп эгелээнимге үжен-дөртен чылдарныындан орайчок бедээн болгай. Ынчангаш пропагандист кижиден негелде, харысалга улуг. Бодум район иштинге болгаш Кызылга болгулаан семинарларга үргүлчү барып, ниити билиимни бедидип турар мен.

Мээң пропагандистеп турар бөлүүмде шупту 19 кижи хаара туттунган, оларның эртем-билии, хар-назыны шупту аңгы-аңгы. Неделяда бир катап, кичээлдерни үзүктелиишкин чок эрттирип турар бис. Биске партия эге организациязы (секретары Р. Седен) улуг дузаны чедирип турар. Дыңнакчылардан М. Доржу-Белек, О. Оруе-оол, О. Өпей-оол, Л. Борбак-оол, П. Аңгыр-оол, Х. Овал олар өөредилгеге идепкейлиг киржип, ажыл-иштиң мурнакчылары болуп турарлар.

Өөредилгени ажыл-иш-биле сырый холбап турар бис. Бистиң коллектив мурнакчы бүдүрүлгелерниң одуруунда чоруп, социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп турар. Бо бүгү чедиишкиннер өөредилгениң ажыктыын, ооң кижизидикчи салдарлыын база катап бадыткап турар-дыр. Дыңнакчылары мурнакчылар болуп, коллективи ажыл-иштиң планныг даалгаларын күүседип турарга, пропагандист кижиге өөрүнчүг болур болгаш ажылының түңнелдери ооң хей-аъдын көдүрер-дир.

Амгы үеде бистиң мурнувуста туруп турар кол сорулга болза, РСФСР-ниң Конституциязының (Үндезин Хоойлузунуң) төлевилелин бүгү талалыг сайгарып өөренири болгаш чонга таныштырып, тайылбырлаары болур. Ынчангаш бо талазы-биле тускай планны тургускаш, ону боттандырып эгелей берген бис.

Э-С. КУЖУГЕТ,
пропагандист.

Л. И. БРЕЖНЕВ

БИЧИИ ЧЕР

Оон-даа артык база бир фактыны сактып көрейн. Ынчан шаап халдаашкын үргүлчүлевишаан, бистиң шериглеривис эшелоннарга олуруп, дүрген-не бурунгаарлаар дээш белеткенип турган үе чүве. Ынчан мен бир госпитальга кире дүжер дээш ынаар чорупкан мен. Бир дугаар палатага кирип кээримге, үжен хире кижи колдуунда мун-не бут кырынга туруп кылаштажып турар апарган мындыг. Мен ол эштер-биле чугаалажып, бис фашистерни туюлунга чедир согар дээш чоруп турарывыс бо деп, силер дүрген сегип алгаш, биске чедип келгеш, оларны база сокчур силер деп күзээш, байырлашкаш, үнүптеримге, ынчаар бис, ынчаар бис харын деп, байырлажып чыдып калганнар чүве. Оон даараазында палатага кире бээримге, аар балыглаткан кижилер чыдыр. Мени үдеп чораан эмчи ол палатаның оң талазында бир дугаар орунда чыдар кижи болза лейтенант кижи эвеспе, буттары шуут өлүглениш калган, канчаар-даа арга чок болган, бергедээн кижи деп сагындырып каан чүве. Лейтенантының чыткан орнувуң кыйыынга чоокшулай бээримге, дыдыраш кара баштыг, хоюг кара кирбиктерлиг, чиңгир көк карактыг эр болду, арны дээрге шуут өрт дег хып чыдар, кып-ла кызыл чүве. Күзээр, дилээр чүвеңер бар ирги бе деп айтырарымга:

— Бар-бар, эш полковник, бар ийин. Бир эвес өлбезимзе, мени кезээмче дедир чорударын дилеп көрүңер—деп бо-ла.

Мен аңаа чүү деп-даа харыылаар аайын тыппайн барган мен. Девидей хона бергеш, кезек туруп-туруп, дилевейн канчаар, дилээр мен, ол дугайында сагыш човаан херээ чок, дилээр мен деп ынчанган мен. Оон кандыг кезекке дайылдажып чорааның, канчаар балыглатканын айтырдым. Оон байырлашкаш, үнүп бар чыдырымда:

— Дилевес деп бодап алган мындыг ышкажыл силер але, эш полковник?—дей-дир-ле.

— Ол чүү дээриңер ол, дилевес боор бе, дилээр болдум чоп? —дээримге:

— Мээң ат, фамилиямны чоп бижип албадыңар ынчаш?—дей-дир.

Аңаа база-ла чүнү-даа харыылаар аайын тыппайн барган турумда, сестра уруг харын дүрген-не дузалажып:

— Мен бо бижип алдым. Ат, фамилияңарны, кезээңерниң дугаарын—шуптузун бижип алдым, бо-дур бо—дээш, меңээ бичежээк саазын көргүзе-дир.

Ол саазынны алгаш, номчуурумга: «Дүрген чорбааже хоржок»—деп каан. Мен ону дүрген-не планшедимге суп алгаш, лейтенантыже көөрүмге, аажок хүлүмзүрүп чыдыр. Боостаамга бир-ле борбак кара чүве келген дег болза-ла, кезек харлыга берген тур мен, оон чоорту үнүптүм. «Кезээмче чорудуп көрүңер» дээп дилег сөстерни дайын дүргүзүнда чеже-даа катап дыңнаан мен. Ынчалза-даа арта-ла шеригзиг эвес дыл-биле «дилеп көрүңер» деп чугаалап чыткан лейтенантыны болгаш Сухуминиң чазаглыг оруунга душканым солдатты кажан-даа утпас мен.

Кандыг кончуг быжыг тураскуктуг улус дээр силер! Төрээн чурт дээш амы-тынындаа хайыралавас кижилер ол-дур. Төрээн чуртка ёзулуг ынакшыл деп чүве ол-дур! Ындыг бөдүүн, кижизиг, ала чайгаар ынакшыл чүге күш четтирер боор. Хамык ужур солдаттың дилээнде-даа эвес, хамык ужур болза, ону ооң канчаар илередип, канчаар ээрежип дилеп турганында, ооң-биле эрес-маадырлыын-даа көргүзер дивээн, амыхууда, чүгле бодунга хамааржыр, чүгле бодунга херек чүвени дилеп турган ышкаш бооп турганында.

Сухуми оруунга турган ол солдатка чүнү харыылап болур турган мен? Бүгү-ле уставтарны, шериг чурумунуң бүгү дүрүмүн ёзугаар алырга, шын эвес чүве-дир. Дайынга кижи каяа, чүге дайылдажырын боду шилип алыр эвес. «Бодунуң күзел-чүткүлүн ёзугаар» бир кезектен бир кезекче шилчип ап турар эвес. Бир эвес дүрүм барымдаалаар чүве болза, ол солдатты чогуур айтыышкын алган кезээнче чорудар ужурлуг турган мен. Ынчалза-даа кезек ыыт чок туруп-туруп:

— Канчаар ужурлуг кижи боор мен силерни, элдеп чүве-ле-дир—дээш, шыпап-ла канчаар аайын тыппайн турумда, солдат тургаш:

— Кезээмче чорудуптун көрүңер, эш командир. Партияга-даа кирер дээн кижи мен! Мындаа кирер деп тургаш, балыглаңы бергеш, госпитальга барып чыдып алган, ынчангаш четтикпейн барган мындыг кижи мен, оон госпитальдан үнүп келгеш, билдириишкиним берип кааш, база катап хайлыг фрицке дырбактады каапкан мындыг кижи-дир мен. А боларның кезээнде —дээш, сержантыже көргеш:— боларның кезээнде мени таныыр кижи бар эвес, хоржок болгай—дей-дир.

Ол сөстер мээң сөөлгү дадагалзаашкыннарымны тарады сывырыпкан. Адъютантыны солдаттың ат, фамилиязын болгаш ийи шериг кезээниң кайызының-даа дугаарын бижип алырын дилээш, солдатка даарта эрги турган кезээнче шилчидер дугайында дужаал бээрин дилээр мен, амдыызында сержант-биле чаа кезекче чоруур апаар, дужаал үрээр эрге кымда-даа чок болгай дээн мен. Ынчаарга эрги турган кезээнге база-ла дужаал ёзугаар келир, оон башка хоржок дээн мен. Солдаттың өөрүүрү-даа хөлчок, арны шуут чайынналып, чайнап турар. Оон эде-хере тыртынгылааш, согун дег хөндүрлүү каапкаш, дарс кылдыр ёзулааш:

— Чоруурун чөпшээрецер! — диди. Мен ону чорудуптум.

Массалар-биле харылзааның, ажылчыннар, тараачыннар, солдаттар-биле бир аай, бир дем болурунуң эргежок чугулазын В. И. Ленин онзалап айтып чораан. Ол канчаар-даа аажок чөп. Кыска чапсар-даа үезинде, кезек дыш-даа үезинде, дайынчы туруштарга-даа чоруп тургаш, солдаттар-биле ужуражып чугаалажырга, онза чугула, онза ажыктыг боор чүве, ооң түңнелинде бис чеже-чеже чугула түңнелдерни, шиитпирлерни үндүрбедивис дээр. Госпитальга болган ужуражылганың болгаш Сухуминиң чазаглыг оруунга болган чүүлдүң сөөлүнде база-ла ынчапган бис. Мен ол эшке берген сөзүмнү ээлээн мен: ол бодунуң кезээнче дедир чоруй барган. Ынчаарга оон аңгыда, госпитальдардан үндүр бижиткен кижилерни аргалыг болза дедир кезектеринче чорудуп турар ужурлуг деп шиитпирни база хүлээп алган бис

1944 чылдың февраль 11 меңээ кончуг берге хүн болган. Ол хүн мен хөлчок аарыг командармны Москваже үдеп чоруткан мен. Эмчилер кордал чок деп чугаалажып турганнар. Ол хонганда Константин Николаевич мөчүп калган.

Фронтуга кижилер кончуг дүрген билдине бээр, кымның кандыызы дораан көстү бээр боор чүве. Леселидзе болза совет кижиниң эң эки мөзү-шынарларын шиңгээдип алган талантылыг полководчуларның бирээзи турган. Дайзыннарга хайыра чок болгаш кадыг-дошкун, эш-өөрүнге ээлдек, чымчак, ат-алдарга төлептиг, аскы-сөзүнге ээ бооп шыдаар, өткүт мерген угааныг, амыдыралга ынак, эрес-дидим Константин Леселидзе мээң дайынчы өңнүүм болгаш эжим чораан. Ол мээң угаан-бодалымда кайгамчыктыг кижи бооп артып калган.

Үстүнде чугаалаан болуушкуннарның соонда кандыг-кандыг чүүлдер болганын ам-даа хөйү-биле чугаалап болур, чүге дээрге дайынның муң-муң километр оруу, хөй-хөй ай, хүннери ам-даа бурунгаар болгай. Ынчалза-даа маңаа база катап демдеглеп кагза деп бодаан чүүлүм болза, Бичии черге болган тулчуушкуннар, ооң дугайында сактыышкын, аңаа бистиң канналып дадыкканывыс, ооң дуржулгазы меңээ болгаш мээң бүгү дайынчы өңнүктеримге дайынның сөөлгү хүнүнге чедир-ле канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болган. Дайынчыларның эрес соруу, чаныш-сыныш чок дидими, патриотчу сеткил-сагыжы, белен бичече чүведен коргуп девидевес, хамык чүвени хандыр көөр, дайылдажып билир апарганы—ол бүгү чүүлдер каттышкаш, бисти тиилелгеге чедирип келген.

Украинаның Киев, Винницк, Хмельницк, Черновицк, Львов болгаш өске-даа областарының черлеринге дайзын-биле кадыг-дошкун тулчуушкуннарны чорудуп, хөй-хөй суурларны болгаш хоорайларны хостап алгаш, Карпаттарга чоокшулап келген бис. Аңаа фашистер чайгаар бүткен даглыг-даштыг моондактарны ажыглап алгаш, «Арпад» дээр күчүлүг камгалал шугумун тургузуп алган турганнар. Ынчалза-даа Совет Армияны доктаадыр күш ам чок апарган. Кавказ дагларынга тулчуушкуннарның дуржулгазын ажыглааш, бистер ол бүгү артсыннарны эрес шалып ажып эртип, дайзынның бар шаа-биле дерип алган турган камгалал шугумун буза шаап шыдаан бис.

Политажылдакчылар ам дүн-хүн деп чүве шуут билбестээн. Тулчуушкуннар биле чергелештир дайынчылар ортузунга партийжи-политиктиг ажыл бичии-даа соксавайн турган. Оон аңгыда, тус черниң ажыы-биле ажылдап эгелээн коммунистерге, чажыт байдалдан үнген эш-өөрге чаа амыдыралды тургузарынга дузалажыр ужурлуг турган. Ынчан аңаа улуг политиктиг ажылдар: партия конференциязы, профэвилелдер съездизи, аныяктар, херээженнер конференциялары-даа улай-улай эртип тургулаан. Совет Армияның берген хостелгазы Закарпат Украиназының бүгү чурттакчы чонунуң политиктиг идепкейин оттурган. Ол чон бисти хостакчы акы-дуңмаларывыс деп санап, өөрүшкү маңнайлыг уткуп ап турган. Чер болганга Улусчу Комитеттер тургустунуп, олар боттарының бирги съездизинге белеткенип эгелээннер. Сөөлзүреди ол съездиге олурушкаш, мен Закарпатьени төрээн чери-биле катап кадар дугайында төөгүлүг шиитпирни аңаа кайы хире улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алганын караам-биле көрген мен.

(Уланчылыг).

(Эгези №№ 58, 59, 60, 61. 63, 64, 65, 66, 67, 68 «Шында»).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Акы-дуңмалышкы партияларда

ДОЛУ ЧҮҮЛДҮГЗҮНҮҮШКҮН

СОФИЯ. Социалистиг чурттарның акы-дуңма партияларының ТК-ларының секретарьларының делегей болгаш идеологтуг айтырыглар талазы-биле Будапештиге болган чөвүлел хуралының түңнелдериниң дугайында информацияны Болгарияның Компартиязының ТК-зының Политбюрозу чугаалашкаш, ол чөвүлел хуралга БКП-ның делегациязының ажыл-чорудулгазын чүүлдүг деп көрген.

Акы-дуңма партияларның аразынга идеологтуг ажыл талазы-биле кады ажылдажылганы улам калбартырының эргежок чугула хемчеглерин алырын база чөвүлел хуралдың айыткан сорулгаларын күүседирин хандырарын БКП ТК-ның Политбюрозу чогуур партия, хөй-нийити болгаш күрүне органнарынга база организацияларынга хүлээткен.

Акы-дуңма партияларның интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазын болгаш хөделиишкиннериниң чаңгыс эвин улам ыңай быжыглаарының база ханыладырының херээнге бүгү күженишкиннерин салыр деп болгар коммунистерниң шиитпирлиг чоруун БКП ТК-ның органы «Работническо дело» солун илергейлээн.

ПАРТИЯНЫҢ СЪЕЗДИЗИНГЕ БЕЛЕТКЕЛ

БОНН. Чурттуң эң улуг үлетпүрлүг төптериниң бирээзи—Мангеймге бо чылдың күзүнүнде болур бодунуң ээлчеглиг съездизинге белеткелди Герман коммунистиг партия идепкейлиг чорудуп турар. Герман компартияның округтар конференциялары чурттуң каш-даа районнарынга болган.

Герман компартияның даргазы Герберт Мис ол партияның Мангеймга болган конференциязынга чүве чугаалап тура, концерннерниң каратуразында аажылаашкынынга болгаш албадаашкынынга удур ажылчы чоннарның чедиишкинниг демиселиниң кол чүүлү болур ажылчын коммунистерниң, социал-демократтарның, партия кежигүнү эвестерниң хөделиишкиннериниң чаңгыс эви ам кажангызындан-даа артык эргежок чугула деп онзалап демдеглээн.

ЧӨӨН ҮЗЕЛДИГ КҮШТЕРНИҢ ЧАҢГЫС ЭВИ ДЭЭШ

КАРАКАС. Венесуэланың Коммунистиг партиязы чурттуң чөөн үзелдиг күштерин чаңгыс эптиг болурунче кыйгырган. Ажылчын ангының, бүгү чөөн үзелдиг күштерниң хүрээлелдериниң сырый каттыжышкынының амыдыралчы эргежок чугулазын Венесуэланың Компартиязының ТК-зының Политбюрозунуң медеглелинде онзалап демдеглээн.

Күштерни каттыштырарынга ажылчыннар, интеллигенция, чоннуң бүгү депшилгелиг кезектери совуургалдыг дээрзинге ханы бүзүрелдиг бис деп медеглелде чугаалаан. Партия болза, чөөн үзелдиг күштерниң нийти программазын хүлээп алыры дээш, декабрь айда болур бүгү-нийти соңгулдаларга республиканың президентизи албан-дужаалга чаңгыс аай кандидатты депшидип үндүрер дээш туржуп келген болгаш туржуп-даа турар.

Ам болур соңгулдаларга чөөн үзелдиг күштерниң демниг хөделиишкиннери Улусчу чаңгыс эптиң блогун тургузарынга идиг бээр деп документиде чугаалаан.

ЭКВАДОРНУҢ КОМПАРТИЯЗЫНЫҢ ТК-ЗЫНЫҢ ПЛЕНУМУ

ГУАЯКИЛЬ. Эквадорнуң Компартиязының ТК-зының пленуму болуп, чуртта иштики политиктиг байдалды база бо чылдың июльда президент соңгулдазы болур дээрзинге холбаштыр эквадор коммунистерниң болгаш депшилгелиг өске-даа күштерниң мурнунда турар сорулгаларны чугаалашкан.

Чөөн үзелдиг калбак фронтунуң шугуму-биле демократтыг организацияларның чаңгыс эвин быжыглаар талазы-биле Эквадорнуң Компартиязының күженишкиннерин пленум таарымчалыг кылдыр үнелээн.

Ам болур президент соңгулдазынга киржири-биле депшилгелиг күштерниң блогу чаңгыс аай кандидатты депшидер бодалдыг. Ооң-биле холбаштыр Эквадорнуң Компартиязының ТК-зының пленуму президентилер даңзызынга киирери-биле Компартияның кежигүнүнүң кандидатуразын Чөөн үзелдиг калбак фронтуга саналдаарын шиитпирлээн.

(СЭТА).

ФКП-НИҢ ПОЛИТБЮРОЗУНУҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПАРИЖ. (СЭТА). Чуртка болган парламент соңгулдалары-биле холбаштыр Француз Коммунистиг партияның Политбюрозунуң медеглелин «Юманите» солунга парлап үндүрген. Национал хуралга хөй нуруу болурун барыын үзелдиг күштер хевээр арттырып алза-даа, француз парламентиниң ол палатазынга чөөн үзелдиг күштер боттарының төлээлелин элээн калбартып алган деп Политбюро демдеглээн. Чагырыкчы коалиция бодунуң хөй санныг болурун эң-не чөптүг эвес соңгулда хоойлузунуң» ачызында чедип алган деп медеглелде онзалап демдеглээн.

Аңаа болган соңгулдаларның онзагай чүүлү болза «соңгулданың баштайгы болгаш ийиги ээлчээнде барык база чөөн үзелдиг күштер барык дөмей санныг бадылаашкыннарны алганы болур. Өскээр чугаалаарга, чуртта политиктиг күштерниң деңгүүрү барык дең болган» деп айыткан.

ФКП-ге удур өөскүдүп үндүрген буржуаз кампания буурап дүшкен деп документиде демдеглээн.

Соңгулдаларның баштайгы ээлчээнде ФКП бадылаашкынның 20,6 хуузун алган, 1973 чылдың парламент соңгулдаларынга бодаарга, Компартияның кандидаттары дээш 700000-дан хөй соңгукчулар бадылаан.

Ынчанмыже соңгулдаларның түңнелдери демократтыг чаартылгаларны чурттуң кризистен үнер кара чаңгыс аргазы, социал депшилгениң болгаш демократияның оруунче шилчип киреринин кара чаңгыс оруу кылдыр санап турган хөй миллион эр, херээжен французтарның идегелинге дүүшкек эвес болган деп, ФКП-ның Политбюрозу онзалап айыткан.

Бодувустуң политиктиг бүгү кампаниявысты 1972 чылда чөөн үзелдиг күштерниң кады кылган чазак программазы-биле долу дүүшкек кылдыр чорудуп келген бис деп ол документиде онзалап демдеглээн. ФКП-ның соңгулдаларга кады киришкен партияларны кады кылган программаны чаартыр дугайында чугаалажыышкыннарны катап эгелээр дээн саналга харылалаан болгаш чаңгыс эптиң байдалынга соңгулдага киржир деп кыйгырыгны тооп көрбээн деп медеглелде демдеглээн.

Ажылчы чоннарның болгаш улус массаларының эрге-ажыктарын моон соңгаар-даа чайгылыш чокка камгалаарынга, оларның негелделерин хандырар дээш демисежирилге бодунуң шиитпирлиин ФКП-ның Политбюрозу медеглээн болгаш партияны быжыглаарының эргежок чугулазын айыткан.

ФКП ТК-ның пленумун апрель 26—27-де чыылдырар дугайында шиитпирни хүлээп алган.

БУДАПЕШТ. Хоорайның Эрвин Сабо аттыг библиотеказы көжүп чоруур ийи филиалдыг. Олар венгр найысылалдың ырак районнарынга номнарны чедирерлер. Эрткен чылын дугуй кырында библиотекаларның ачы-дузазын 3000 ажыт аныяк болгаш улуг номчукчулар ажыглааннар.

МТИ—СЭТА-ның фотозу.

КАДЫ КЫЛГАН МЕДЕГЛЕЛ

АДЕН. (СЭТА). Кубаның Компартиязының ТК-ның Секретариадының кежигүнү, даштыкы херектер министри Исидоро Мальмиерка Пеолиниң аян-чоруунуң дугайында кады кылган медеглелди ында парлаан.

Амгы үеде күштер деңгүүрү социализмниң, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш социал хөгжүлдениң талазынга ажыктыг кылдыр өскерилген деп Куба болгаш мурнуу Йемен талаларның санап турарын кады кылган дыңнадыгда айыткан. Ол болза Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем каттыштырылганың өске-даа чурттарының күженишкиннериниң болгаш хамаарышпас чорук, национал хостелга болгаш социал депшилге дээш демиселге улустарның чедип алган тиилелгелериниң ачызында чедип алдынган.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырыдырарының политиказын боттарының деткип турарын болгаш капиталистиг чурттарда ол политикага удурланып турар агрессчи бөлүктерниң ажыл-чорудулгазын буруу шаап турарын талалар медеглээн.

Израильдиң 1967 чылда эжелеп алганы бүгү араб девискээрлерден израиль шериглерни долузу-биле үндүрген таварылгада Чоокку Чөөн чукке чөптүг болгаш быжыг тайбың тургустунарын олар бадыткаан.

ЙУДР болгаш Куба Ливанның мурнуу талазынче израиль шериглериниң араатанзыг халдаашкынын шыңгыы буруу шапкан болгаш Ливанның девискээринден эжелеп алган черлеринден бүгү израиль шериглерни доп-дораан үндүрерин негээннер.

ЙУДР болгаш Куба Оманның улузунуң чөптүг демисели-биле боттарының эп сеткил каттыштырып турарын база катап медеглээн. Африка Рогунуң улустарының чаңгыс эвин чаза тепсир сорулга-биле империализмниң болгаш ооң агентилериниң чорудуп турар сүлчээлерин олар буруу шапкан, а ол ышкаш Кызыл далай болгаш Инди океан районун империалистиг салдардан хостуг, тайбың болгаш өй-тап чорук зоназы кылдыр хуулдурарының эргежок чугулазын бадыткааннар.

Америк-израиль дугуржулганы буруу шапкан

Африканың Мурнуу чүгүнде улустарны болгаш ажылчы чоннарны деткиириниң, апартеидке удур эп-сеткил кады хөделиишкиннериниң делегей неделязы африкачы чонну дарлаарының бүгү хевирлерин чок кылыры дээш делегейниң депшилгелиг хөй-нийтизиниң демиселиниң чугула үе-чадазы болу берген.

НАЙРОБИ. Кенияның ажылчын аңгызы Африканың Мурнуу чүгүнде тургустунуп келген байдалды эң-не шыңгыы деп санап турар дээрзин Кенияның дагжыларының профэвилелиниң чиңгине секретары Вафулла ва Мусаима СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга медеглээн. Эп-сеткил каттыштырылгазының делегей неделязы расисчи дарлалга удур демиселге делегейниң улустарының сырый каттыштырар арганы берген. Мурнуу Африканың патриоттарынга социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының көргүзүп турар материалдыг болгаш моральдыг деткимчезин бедии-биле үнелеп турар бис.

БЕРЛИН. Хосталга болгаш национал хамаарышпас чорук дээш Зимбабвениң улузунуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазын ГДР-ниң эп-сеткил каттыштырылга комитеди илереткен. Смиттиң расисчи ёзу-чурумун болгаш ооң Африканың чурттакчы чонунга удур чорудуп турар истеп-сүрүүшкүн политиказын комитет буруу шапкан. Империализмниң болгаш делегейниң улуг монополияларының деткимчезин ап турар расистерниң эң каржы-дошкун дериштилээшкиннери хосталга болгаш хамаарышпас чорукче чоннуң чүткүлүн базып шыдавас деп медеглелде айыткан.

ВАРШАВА. Политика болгаш экономика талазы-биле хамаарышпас чорук дээш, бүгү хамаатыларга дең эргелер дээш демисежип турар Зимбабвениң улузун Польшаның хөй-нийтизиниң деткип турарының дугайын Африка болгаш Азия улустары-биле эп-сеткил каттыштырылгазының польша комитеди медеглээн.

(СЭТА).

Моол Арат Республикадан медээлер

ОКТЯБРЬНЫҢ 60 ЧЫЛЫ АТТЫГ

Чоокта чаа Дарханга бажың тударының комбинадын тудуп дооскаш, ажыглалга киирген. Ол чугула объектини тудуп кылырынга № 1 совет тудуг трестиниң коллективи идепкейлиг киришкен, ону Моолдуң Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле шаңнаан.

Бо бүдүрүлге чылда 70 муң дөрбелчин метр шолдуг чурталга бажыңнарын тудуп кылыр. Чылыг болурунуң талазы-биле эң эки шынарлыг керамзит ышкаш, ындыг таарымчалыг тудуг материалдарын бо бүдүрүлге чуртта бирле дугаарында ажыглап турар. Планнаттынганы аажок таарымчалыг беш кат бажыңнарже чыл бүрүде 2,5 муң хире өг-бүле көжүп кирип болур арга ам ында тургустунган. Дарханның комбинадын юбилейлиг чылда тудуп тургускан. Ынчангаш ону Улуг Октябрьның 60 чылы аттыг кылдыр адаан.

АНЫЯКТАР-БИЛЕ НЕМЕЛДЕ

МАР-ның ажылчын аңгызының саны чыл келген тудумна немежип, өзүп турар. Ажылчын аңгының аныяк салгалын 70 мергежилдерниң талазы-биле профессионал-техниктиг 35 училищелер белеткеп турар. Элээди оолдар, кыстар чеди классты дооскан соонда, ийи чыл өөренгеш, бүдүрүлгелерге практиказын эрттирип турарлар.

Профессионал-техниктиг училищелерни эрткен чылын дооскан сес түс ажыг аныяктар заводтарның цехтеринге, тудуг шөлдеринге, транспортка, садыгга болгаш коммунал амыдырал хандырылгазынга боттарының күш-ажылчы оруун эгелээннер. ССРЭ-ге, ГДР-ге болгаш акы-дуңма социалистиг өске-даа чурттарга өөредилге эрткен 2500 моол оолдар, кыстар ол аныяк ажылчыннарга база немежир.

Бо чылын чүгле тудугжуларның отрядынга бежин мергежилдиг ийи муң ажыг ажылчыннар боттарының күш-ажылчы оруун эгелээн. Профессионал-техниктиг училищелерни улам ыңай хөгжүдерин, оларның материал-техниктиг баазазын быжыглаарын планнап турар. Бо беш чылда Моолдуң хоорайларынга болгаш суурларынга он-он чаа ындыг училищелер ажыттынар.

«ЖУЛЧИН» ЧАЛАП ТУР

Моолдуң «Жулчин» деп турисчи организациязы хөй-хөй даштыкы чурттарның туризм талазы-биле чээрби хире бюролары болгаш организациялары-биле керээлерни чарган, оларның хөй нуруузу акы-дуңма социалистиг күрүнелер болур.

Моолга туристерниң аян-чорук кылырының хөй талалыг база солун программазын ажылдап кылган. Олар бо оранның тускай шынарлыг онзагай хевирлиг культуразы болгаш чурумалдыг бойдузу-биле таныжарлар. Ол программаны ёзугаар алырга туристер шаандакының тураскаалдары болгаш амгы үениң тудуг объектилери-биле база таныжарын көрүп турар. Чиижээ, турисчи маршруттарны Хархоринге, Гобиниң делгемнеринге, Улан-Баторга кылыр.

КУДА СУУРУ

Селенги аймактың мал чеми белеткээр ажыл-агыйының төвү—Шамарны куда эрттирер суур деп чугаалажыры таварылга эвес. Чаа чыл бүдүүзүнде маңаа арэвечи аныяктарның кудазын эрттирери чаңчыл апарган. Чамдык чылдарның ол үезинде он, он беш, а харын-даа чамдыкта чээрби-даа хире аныяк кижилер бо суурга бадылажып, өг-бүлени тударлар.

Т. Насантоктугу биле ооң душтуу Ц. Мунхдалай олар эрткен чылын эң тергиин ажылдааннар. Оларның бригадазы 9100 тонна сигенни белеткээш, республикага алды катап рекордсмен болуп, тергиидээн. Ол ышкаш өске бир аныяк өг-бүле Р. Эрдэнэцот биле Б. Мунхцэцэг олар база кончуг эки ажылдааш, өөрүнүң аразынга шылгарап үнгеннер. Эрткен чылын бо аныяк өг-бүлениң кайызы-даа ийи чылдарының планын күүседиикснер. Ажыл-агыйның администрациязы чаа өг-бүле туткан аныяктарга чүректиң хапызындан байырны чедирбишаан, иштики дериг-херекселдерин бүрүнү-биле белеткеп каап, ийи өрээл бажыңның дүлгүүрүн хүлээдип берип турар.

ӨЛҮКТУ ЭКСПОРТКА

Күрүнениң Турхин аңныр ажыл-агыйының коллективи өлүк белеткээриниң талазы-биле күрүне планын хуусаа бетинде күүсеткен. Ол болза даштыкыже экспортка чорудар эң чугула чүүл бооп турар.

Күрүнениң бо ажыл-агыйы Богдо-Ула дагның эдээниң бир кайгамчык чурумалдыг чараш черинде турар. Бо аңныр ажыл-агыйын 1961 чылда организастап тургускан. Мында колдуунда-ла кара-хүрең дилгилерни болгаш норкаларны азырап, өстүрүп турар. Чыл бүрүде-ле ол коллектив үжен муң хире аң кежин белеткеп берип турар. Бо аңныр ажыл-агыйының амгы үеде чылда орулгазы беш миллион төгерик чедип турар.

ДЕМИСЕЖИП ТУРАР УЛУСТАРНЫ ДЕТКИИР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израильдиң чепсектиг күштериниң Ливанның девискээринче халдап киргени Чоокку Чөөн чүктү чаа дайынче киирип болуру-биле, тайбынче углаан бүгү базымнарны болдурбайн барып болуру-биле айыылдыг деп, АКШ-тың Компартиязының ТК-ның медеглелинде айыткан. Израиль чазак Ливанче шериглерин удурланыышкынның палестин шимчээшкинин болгаш Ливанда бүгү депшилгелиг күштерни чок кылырын оралдажып чоруткан.

Каттышкан Штаттарның деткимчези чокка израиль чазактың хөделиишкиннери болдунмас турган деп ол документиде айыткан. Израильдиң кем-буруулуг үүлгедиишкиннери дээш харыысалга Чоокку Чөөн чүкте демиселди чөптүг таарыштыр шиитпирлээринче угланган КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң болгаш Кол Ассамблеяның шиитпирлериниң амыдыралга боттандырып чорударынга шаптыктаан америк империализмге чүнүң-даа мурнунда онаажыр. Ливанның девискээриниң бүдүн чоруун болгаш тускай догуннаан чоруун, бот-башкартынарынга база хамаарышпас күрүнени тургузарынга Палестинаның араб улузунуң эргелерин хүлээп көөрүн америк коммунистер АКШ-тан болгаш Израильден негээн. Чоокку Чөөн чүктүң бүгү улустарынга тайбынче база айыыл чок чорукче өрүк Женеваның тайбың конференциязын дамчыштыр туруп турар деп медеглелде онзалап демдеглээн.

БАШКЫЛАРЫВЫС

Бо чылдың июнь төнчүзүнде башкыларның Бүгү-эвилел съездизи болур дугайында шиитпирни хүлээп алганы улус өөредилге ажылдакчыларын аажок өөртүп турар. Школа болгаш улус өөредилгезиниң айтырыглары партияның болгаш чазактың доктаамал кичээнгейиниң төвүнге туруп келген. Ооң база бир кеску илерели СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң школа дугайында чаа доктаалы болур. Ону эрткен чылдың төнчүзүнде хүлээп алган.

Школага өөредилге-кижизидилге ажылының деңнелин бедидер, уругларны күш-ажылга болгаш профессия шилип алырынга белеткээр ажылды хүннүң чугула айтырыы кылдыр ында онзалап көрүп турар. Күш-ажыл өөредилгези, материалдыг бааза, ажыл-агыйларның дуза-деткимчези ышкаш айтырыглар, ылаңгыя бистиң республиканың байдалынга кеску черни ээлеп турар.

Март 29-та Тываның башкыларының ийиги съездизи болуп эртер. Аныяк салгалдың өөредилгезинге болгаш кижизидилгезинге хамаарышкан эң чугула айтырыгларны аңаа чугаалажыр. Бо хүннерде районнарның болгаш Кызыл хоорайның башкылар конференциялары эртип турар. Школачыларның идей-политиктиг кижизидилгезинге хамаарышкан айтырыгларны аңаа чугаалажыр. Ол ышкаш башкыларның республика съездизинче делегаттарны соңгуур.

Бистиң башкыларывыс чүгле школага эвес, харын хоорайның болгаш көдээниң хөй-ниити амыдыралында эң идепкейлиг киржип, улуг-хуузун киирип чоруурлар. Мооң адаанда башкылар дугайында чамдык материалдарны парладывыс.

ЧЕЧЕН ДАНГЫТОВНА

Аныяк салгалды кижизидер, коммунизмниң идепкейлиг тургузукчуларын белеткээри—харысалгалыг болгаш хүндүлүг ажылдарның бирээзи. Ону кижи бүрүзүнге даaспас, а ол талазы-биле чүгле тускай эртемниг эвес, а иштиг күзелинден бердинген, уругларның ёзулуг өннүү, олар-биле ажылдап-даа, кады ойнап, хөглеп-даа билир, бодунуң билиин оларга дамчыдып бээринге бүзүределдиг, уругларга, шилип алган мергежилинге ынак, шынчы — чүгле ындыг кижилерге ол ажылды дагзыр, бүзүрээр. Ындыг профессияның кижилери—башкылар-дыр.

Школага өөренип келгениниң баштайгы хүнүн, баштайгы башкызы-биле ужуражылгазын уруглар кажан-даа утпас. Ынчангаш школачы чылдар эртсе-даа, төрээн школазының, эргим башкыларының дугайын олар утпайн, чурттуң янзы-бүрү хоорайларының өөредилге черлеринден байыр чедирип чоруткан чагааларынга школазында ажыл-херектерни сонуургаан, башкыларының ажыл-ижинге чедиишкиннерни күзеп, оларның эртем-билигже делгем оруктү ажыдып бергенинге өөрүп четтиргенин катап-катап илередип болур.

Ындыг хүндүткелдиглерниң бирээзи, уругларның ёзулуг өннүү, кижизидикчизи — Чечен Дангытовна.

Оожум бүдүштүг, чымчак сеткилдиг, арнында өөрүшкү чайнап, хүлүмзүрүп чоруур бо башкыга ужуражыр мурнунда Ак-Довурак 8 чыл школазының директору П. Д. Сундукова-биле чугаалажып, коллективтиң ажыл-ижин сонуургаан бис.

— Өөредилге-кижизидилгелиг ажылдар талазы-биле хоорайда дээре ажылдыг школаларның аразында бис. Башкы бүрүзү ажылынга харысалгалыг, уругларга билиг дамчыдарының методиказын улам сайзыраңгайжыдып, онаашкан ажылынга бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Ындыгларның бирээзинге коммунист Чечен Дангытовна Саая хамааржыр — деп, Полина Дмитриевна чугаалааш, Чечен Дангытовнаның клазынга бисти чедирип, башкы-биле таныштырып кагды.

— Школачы чылдарымда-ла башкының мергежилин сонуургап, амыдыралымны уруглар кижизидилгези-биле холбаар деп шиитпирлеп алган мен. Сорулгамны чедип алыры-биле Кызылдың башкы училищезинге өөренип киргеш, ону дооскан мен— деп, амыдыралчы оруун кыска-ла ол чугаалады.

Чечен Дангытовнаның училищени чедиишкинниг доозуп, башкының дипломун холга алгаш, бичиилерни өөредип, кижизидип эгелээнинден бээр 27 чыл эрткен. Чүгле Ак-Довурак 8 чыл школазынга ажылдаанындан бээр безин 19 чыл болган. Ол үениң дургузунда ажыл-ишчи башкы амыдыралдың делгем оруунче та чеже кижини үдээн—ону санаары берге.

— Башкы кижиниң кол-ла сорулгазы — өөреникчилерге быжыг билигни бээри, оларны төлептиг аажы-чаңга, коммунистиг ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчулары кылдыр кижизидери. Өөреникчилер-биле ажылды ада-иелерниң киржилгези-биле бир демниг чорудуп турар бис—деп, дуржулгалыг башкы чугаалай-дыр.

Чечен Дангытовнаның башкылап турары 1 «в» класстың өөреникчилери бижип, номчуп, санап турда эрес-ле болдулар. Башкызының самбырада бижээн айтырыгларынга харыыларны кыдырааштарынга уруглар чараштыр бижээш, ону номчуп, харыылаары-биле холдарын көдүрүп, а чамдык дөстүнместери: «Башкы! Башкы, мен харыылаайн!» деп четтикпес сымыраңгылаар-даа.

Дуржулгалыг башкы дүъшке чедир 1 «в» класска, а дүъш соонда база-ла бирги класска башкылаар.

— Бо класстың өөреникчилери белеткел клазын дооскан. Ынчангаш оларның өөредилгези дараазындагы класстыындан шыырак-тыр—деп, ол чугаалап олурду.

Чечен Дангытовнаның башкылап турар класстары сөөлгү 7—8 чылдарда доктаамал 100 хуу өөредилгени чедип алган. Ол—ажылынга бердинген, дуржулгалыг коммунист башкының чедиишкинниг ажылының түңнели-дир. «Улус өөредилгезиниң тергиини» деп хөрек демдээ ооң башкылаашкынга бедик мергежилдииниң, дуржулгалының бадыткалы болур. Ленинчи юбилей медалының база эдилекчизи.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: Чечен Даңгытовна өөреникчизи Юра Сарыглар-биле кады олур (үстүнде).

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ЧУРУКТА: Кызылдың педагогика институдунуң улуг башкызы Светлана Сюрюновна Курбатская педагогика факультединиң үшкү курсчулары-биле кичээл эрттирип тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КЕЗЭЭДЕ ЧОН АРАЗЫНДА

Чорук аайы-биле Суг-Аксы ортумак школазынга кире дүштүм. Аажок шимченгир, адак чиик аныяк оол бөлүк уругларга танцы өөреткен тур. Уруглар дыштаны бээр аразында кезек чугаалаштывыс-даа. Совет Чепсектиг Күштерниң эрткен 60 чылынга белеткенип, танцы өөредип турган башкы болду. База катап-ла танцылап эгелей бердилер. «Тачанка» деп танцының шимчээшкиннерин башкы көргүспушаан, уругларга айтып тур.

Бо башкызы Орлан-оол Анай-оолович Куулар дээр. Суг-Аксы ортумак школазының мурнакчы башкыларының бирээзи. Боду аныяк. Кызылдың педагогика институдунда бот-өөредилге-биле өөренип турар. Ажылынга кызымак, бот-тывынгыр уран чүүлге сундулуу-биле ол онзаланып турар. Эрткен өөредилге чылында 6 «а» класстың удуртуп турган. Класстың өөредилге деңнели бедик. Бо чылын 5 «а» класстың удуртукчузу болган, класста өөредилге, чуруму багай эвес.

Комсомолчу башкы Орлан-оол Анай-ооловичиниң хөй-ниити даалгалары эвээш эвес, комсомол комитединден культура-массалыг ажылдарны харыылап турар. Башкыларның болгаш өөреникчилерниң-даа ортуузунга культура-массалыг ажылдарны организастап чорударынга ол улуг киржилгелиг. Бо өөредилге чылында эртилзээн «Эки, школа», «Алдын күс», «Чадаг кижи» дээш өске-даа кежээлерни организастааткан. Танцы бөлүүн доктаамал удуртуп келген. Аңгы-аңгы танцыларны тургузарынга ол мергежилдиг. «Күш-ажылга алдар», «Сакманчыктар» деп танцыларны ол тургускан. Бот-тывынгыр композитор Александр Ондар-биле харылзаалыг ажылдап, башкының тургускан танцыларынга музыканы бижип турар.

Орлан-оол Куулар боду сценага танцылап үнүп кээрге, көрүкчүлер сеткил ханар. Ээлдек, шимченгир, шыпап-ла кыстар дег деп көрүкчүлер чугаалажыр. Уран чүүлге хандыкшылдыг аныяк башкы совхозтуң, районнуң, республиканың бот-тывынгыр уран чүүл фестивальдарынга удаа-дараа киржип келген. Ол — улусчу чогаадылганың бирги бүгү-эвилел фестивалының лауреады. Новосибирск хоорайга барып, уран талантызын бараалгадып чораан.

Кезээде чон аразынга чоруур кижи деп башкының дугайында бо-ла чугаалажыр. Ажы-төлдү эртем-билигге өөредириинден аңгыда, ол Суг-Аксы суурда «Меңги» агитквартирада политкичээлдерни эрттирип, пропагандистеп ажылдап турар.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

СИБИРЬ ЧЕМПИОНАДЫ

БАШТАЙГЫ ТҮҢНЕЛДЕР

Хостуг хүрешке РСФСР-ниң девискээр чемпионадының Сибирь зоназының маргылдаазының байырлыг ажыдыышкыны бурунгу кежээ 18 шакта «Херел» спорт залынга болган. Ооң соонда 74, 82, 90, 100 килограмм чедир болгаш аар деңзиниң мөгелериниң бирги салыын уламчылаан. Бо деңзилерниң спортчуларындан Красноярск крайның, Новосибирск областың төлээлери күш-дамыр талазы-биле дадыкканын, мергежилдиин көргүзүп, аваангыр хүрешкеннер.

РСФСР-ниң спартакиадазының чемпиону, спорт мастери М. Футхулин (Новосибирск) 74 килограммга чедир деңзиге хүрешкен мөгелерниң аразындан чараш хүрежип, аргаларны аваангыр, билдилиг ажыглаар кижилерниң бирээзи болган. Красноярскиниң мөгези спорт мастери В. Черкашинни ол октап алган.

Кайы-даа деңзиниң мөгелеринден онагларын арыг октап алыры кончуг берге болуп турар. Чүге дээрге спортчуларның мергежили бедик, белеткели эки. 82 килограммга чедир хүрешкен мөгелерден спорт мастери В. Токаев (Красноярск) Кемерово областың төлээзи спорт мастеринге кандидат С. Большаковту, Новосибирскиниң мөгези спорт мастери С. Гвоздецкий Тываның спортчузу спорт мастеринге кандидат В. Кара-Тоннугну арыг октап ап, шыыраан көргүскен.

ССРЭ-ниң спорт мастери хоочун мөге И. Пашков (Кемерово) каш удаа Тывага кээп, «Азия төвү» шаңнал дээш маргылдаага киржип, шаңналдыг черлерни ап турганын көрүкчүлер билир. 90 килограмм чедир деңзиде ол хүрежип турар. Бирги салыгда Новосибирскиниң төлээзи, талантылыг аныяк мөге спорт мастери А. Пичугин-биле хүрежиеш, сан талазы-биле ойнадыпкан.

Чүс килограмм чедир деңзиниң мөгелериниң хүрежин көрүкчүлер четтикпейн манап турганнар. Олимпий оюннарының ийи дакпыр чемпиону, ССРЭ-ниң алдарлыг спорт мастери Иван Ярыгин бо деңзиге хүрежир, алдарлыг кижиниң хүрежин көөрү кымга-даа күзенчиг. Мооң мурнунда шак мындыг сураглыг спортчу Тывага хүрежип көрбээн.

Делегейге сураглыг мөге хевис кырынга үнүп келирге, чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Ооң онаа Тываның хоочун мөгези, спорт мастеринге кандидат Ооржак Дапыл болган. Мөгелер ачыр-дачыр сегиржип алган, Олимпий оюннарының чемпиону каш-ла секунда эрткенде онаан арыг октаан.

Иван Ярыгин—Красноярскиниң «Труд» эки тура спорт ниитилелиниң кежигүнү, 1948 чылда төрүттүнген. Хостуг хүреш-биле хүрежип эгелээнинден бээр 13 чыл болуп турар. Маргылдааларга 250 хүрешкеш, ооң 249-зун тиилээн. Делегей болгаш улустар аразының маргылдааларынга 70 хүрешкен, ооң 68-зинге тиилеп үнген. 1980 чылда Москвага болур Олимпий оюннарынга киржири-биле И. Ярыгин белеткенип турар. Ооң тренери ССРЭ-ниң алдарлыг тренери Д. Г. Мендиашвили.

Бистиң шилиндек командавыстың кежигүннери М. Аубеков (74 кг), В. Биче-оол (90 кг), А. Карачев (чүстен өрү) олар онагларынга октатканнар.

Тываның мөгелери маргылдааның эгелээн хүнүнде чедиишкин чок хүрешкеннер. Чүгле В. Оюн бодунуң онаан сан талазы-биле ойнап алган.

Маргылдааның ийиги хүнүнүң бирги чартыында бистиң мөгевис ССРЭ-ниң спорт мастери Валерий Оюн (48 кг) Кемерово областың төлээзи спорт мастери Н. Онинни арыг октааш, баштайгы арыг тиилелгени чедип алган. 52 килограмм чедир деңзиге хүрешкен спорт мастери А. Шойдун ийиги салыгда спорт мастери А. Керкиснерни (Новосибирск) сан талазы-биле ойнап алган.

Маргылдаа уламчылап турар.

Т. ХЕРТЕК.

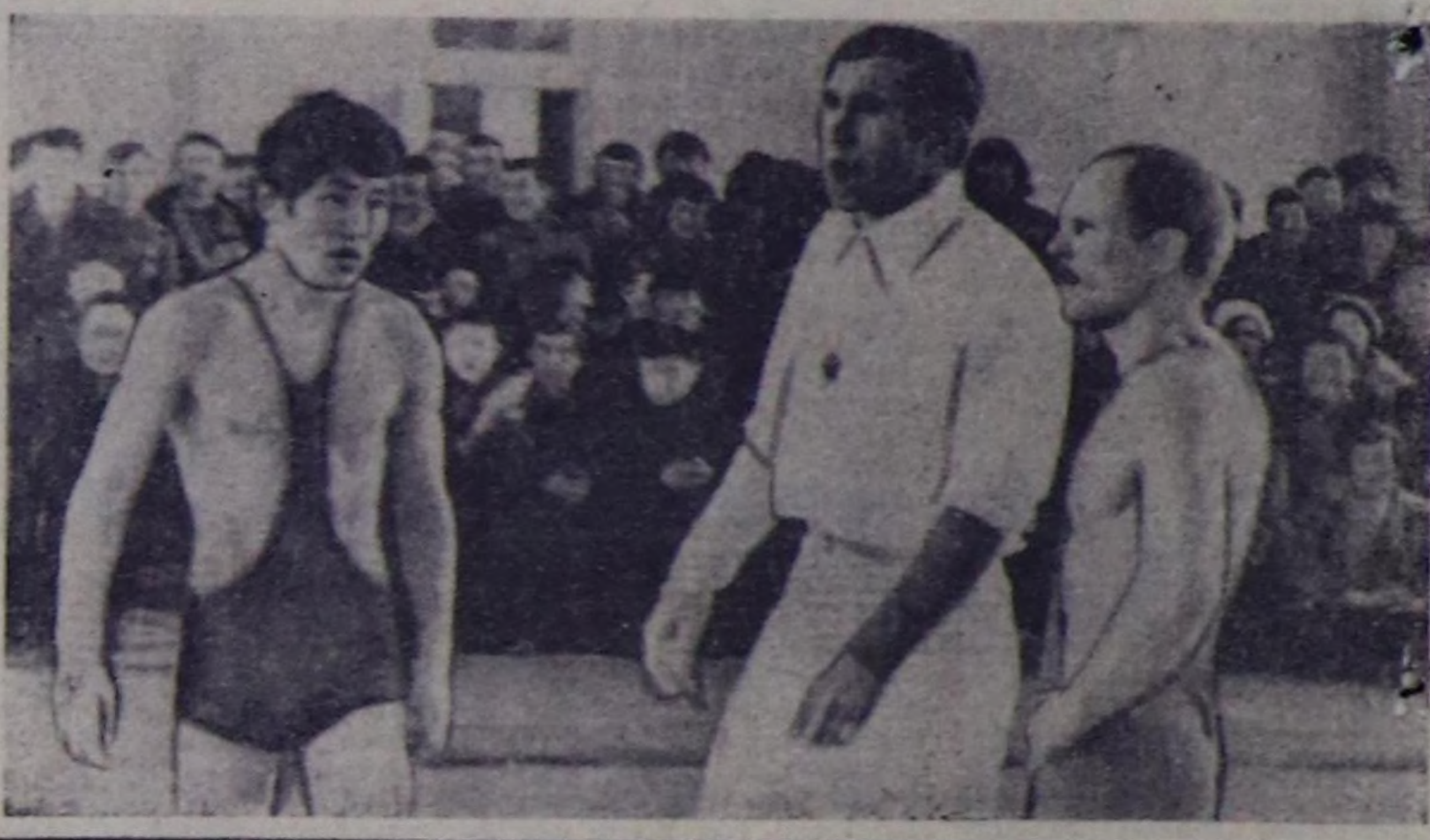

ЧУРУКТА: спорт мастерлери В. Оюн биле Ф. Феоктистовтуң (Красноярск) хүрежиниң үезинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

❄ АГААР ❄

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге быскап хар чаар. Агаарның температуразы 2—7 градус чылыыр, чамдык черлерге 1—6 градус соор. Кызылга чагбас. Агаарның температуразы 3—5 градус чылыг болур.

КУДУМЧУНУ ХҮНДҮЛЭЭР

Минскиниң чурттакчылары кажан светофорнуң чырыы кызыл турда, кудумчуну черле кешпестер. Олар С. С. Маршактың мындыг одуругларын шыңгыы-ла сагыырлар.

Кызыл турда — доктаай каавыт,

Сарыг болза — манай каавыт,

Ногаан болза — эрте бээр сен!

Эртен болгаш кежээки шактарда, улустуң аажок ханым үезинде безин чадаг кижилерниң кудумчу чуруму үрээр чоруу эвээш. Кижи бүрүзү светофорнуң ногаан чырыын манап, таваар тургулаар. Кажан кудумчулар шуут ээнзирен, машиналар безин ховар апарганда—ийи-чаңгыс чадаг кижилер безин ногаан чырыкты дөмей-ле манап турар.

Минскиниң кудумчуларынга кыйырадыр тормозтаан машиналар көзүлбес, машинага бастырып алгы дег маңнаан кижилер эскертинмес. Автомобильдер моондак чок эртип тургулаар, кижилер светофорнуң «чагырганын» ёзугаар таваар базып бар чоруурлар.

Чадаг кижи кудумчуну хүндүлээр болза, кудумчу чадаг кижини база хүндүлээр. Минскижилерниң сөзү бо. Эртен ажылдап бар чыда, орук-хайгаарал инспектору сержант А. Раевскийден Ленин проспектизи биле Энгельс аттыг кудумчунуң белдиринге чурум хажыдыышкыны болган бе дээрзин айтырдым.

— Ийи шак хире дежурныйлап келгеш, бөгүн кудумчу чуруму үрээн кижиге таварышпадым — деп, ол чугаалады.—Кызыл чырыкты кижи бүрүзү эдерер боор-дур.

Элээн боданып тура, ол улаштыр мынчаар чугаалады:

— Ийи чыл бурунгаар мындыг эвес, шуут өске турганын утпаан мен. Амгы үеде хоорай чурттуглар далашпас апарган азы уттуучал чоруу читкен деп бодап тур силер бе? Чок. Чадаг кижиниң кудумчуга озал-ондакка таварышпазынга светофор улуг дузаны көргүзүп турар деп чүвени минскижилерниң угаап биле бергени ол-дур ийин.

Чурум хажыдыышкыны дораан чиде бербээни шын. Ол канчап чайлаттынганыл?

Бо айтырыгга хоорисполкомунуң иштики херектер эргелелиниң КАИ начальниги, милицияның полковниги И. Худеев мынчаар харыылаар:

— Чүгле демиседиин ачызында боддур ийин. Чурум хажыдыкчылары-биле доктаамал демисежип келген бис. Ону чорударда тайылбыр ажылын идепкейжиткен бис. Совет Белоруссияның найысылалын бедик культуралыг болгаш үлегерлиг хоорай кылдыр чаартыр талазы-биле хоорайның партия организациязының салган сорулгазын күүседиринге тайылбыр ажылы улуг ужур-дузалыг болду.

Минскиде кудумчу чурумунуң хажыдыкчыларын кыңчыктырбайн турар. Чүгле эрткен чылын безин орук хайгаараар инспекторларга болгаш дружинниктерге туттурган элээн каш муң чурум хажыдыкчыларын организацияларже болгаш коллективтерже шилчиткен. Аңаа оларның-биле беседалажып, тускай хемчегни алган. А чайгы үеде кудумчу чурумун үрээн чолаачылар болгаш чадаг кижилер суббота санында тускай лекторийлерге ийи-ийи шак дургузунда кичээлдеп турарлар.

Бо ажылдар эки түңнелди көргүзе берген. Хоорайның кудумчуларынга озал-ондак болур чорук ийи катап кызырылган. Ылаңгыя эң хөй кижи болгаш транспорт аргыжып турар Ленин проспектизинге чадаг кижиниң кудумчу чуруму үрээр чоруу ийи катап эвээжээн, ам-даа кызырлып турар.

...Минскиниң кудумчуларында чадаг кижилер чүгле светофорга чагыртып турарлар. Бир эвес маңаа аалдап келген кижи дүш бооп чурум үрепсе, ону өске кижи мыяап-ла доктаадыптар:

— Эргим эш, минскижилер кудумчуну хүндүлээр улус боор—деп эвилең-ээлдек чугаалаар.

П. БЕРЕЖКОВ,
СЭТА-ның корр.

ХАЙЫРААН ҮЕ-ШАК

«Коммунизмче орук» совхозтуң төвү Солчур суур чыл келген тудум-на улам чечектелип сайзырап орар. Ол—өөрүнчүг. Ооң-биле чергелештир өөрүшкүнү өжүр базып турар четпес чүвениң база бар.

Суг... Ол үнүш-бойдуска-даа, мал-маганга-даа, кижилерге-даа чугула херек. Ол чок болза амыдыраары төң берге. Бистиң суурда кудук кончуг эвээш. А шынында кудук касса, суу дораан мойгуңайлып үнүп кээр чер-ле болгай. Ийи улуг кудумчуга хамааржыр чаңгыс, эрги кудук бар. Ылаңгыя кежээ ажыл соонда ону көөр болзуңарза, кат кайгаар силер: хууң-савааларын каңгырадыр туткан улуг, биче кижилерниң ээлчээ талыйтыр шөйлү берген тургулаар. Хостуг үе-шак аңаа ынчаар хилис эртер. А ооң кадында кудумчуларның та кайы ужу-бажындан аңаа кээп турарлар бар чүве. Олар суг узуп алгаш бажыңынга та чеже катап дыштаныш чедер чүве! А хайыраан үе-шак хилис ужуп эртип-ле турар. Бо чорук чежеге чедир уламчылаар ирги деп Солчур кодээ Советтен база катап айтырыксаап ийик бис.

В. АМЫР-БИДИ.

Өвүр район.

Тываның кооператив профессионал-техниктиг училищези 1978—79 өөредилге чылында дараазында садыг (бир чыл өөренир), кулинария (ийи чыл өөренир), хлеб быжырар (бир чыл өөренир) салбырларга өөреникчилер хүлээп алыр.

Училищеге өөренгеп соонда доозукчуларга садыгжының IV разрядтың поварының болгаш I разрядтың хлеб быжырыкчызының мергежилин тывысыр.

Училищеге 17 харлап өрү назылыг, 8—10 класс эртемниг өөреникчилерни, а садыг салбырынга чүгле ортумак эртемниг өөреникчилерни хүлээп алыр.

Өөредилге эрткен азы ажылга практиктиг дуржулгалыг өөреникчилерни чүнүң-даа мурнунда хүлээп алыр.

Училищеге өөренирин күзээннер дараазында документилерни киирер:

1. Шилип алган тускай эртемин айтыышаан, директорга билдириишкин;
2. Райпо, сельпо, рабкооп баштаар черлеринден өөредири-биле чоруткан бижик;
3. Эртемниниң дугайында документ (боду-биле);
4. Үш чурук (3х4 см хемчээлдиг);
5. Күш-ажыл дептери (мурнунда ажылдап чорааннарга);
6. Эмчи шынзылгазы (286 майык);
7. Паспорт болгаш шериг биледин (ушта бижиттинген) боду эккеп көргүзер.

Айда 32 рубль хемчээлдиг стипендия төлээр ийикпе, хүнде үш катап халас чемгерер болгаш айда 6 рубль төлээр. Училищеге өөредилгени күш-ажыл стажынга киир санаар. Аңаа өөренирин күзээннерни ниити чуртталга бажыңы-биле хандырар.

Училищеде кооператив техникумунга кирерлерге белеткел курстары база бар.

Билдириишкиннерни 1978 чылдың август 20-ге чедир хүлээп алыр. Беседалажыышкынны болгаш киир санаарын июль 1-ден август 20-ге чедир чорудар. Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: **Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу. 41, телефоннар: 2-55-07, 2-35-54.**

Тыва АССР-ниң талазы-биле Күрстрахтың инспекциялары страхование херечилелдерин тывысыпшаап, хамаатыларның ажыл-агыйларынга шалыңнын албан саналгаларын чорудар.

Хамаатылар, страхованиени төлеңер!

Төлелгелерни көдээ черлерге көдээ, суур Советтеринге, хоорайларга—ажаалда кассазынга, Күрстрахтың инспекторларынга болгаш агентилеринге төлээр.

Тыва автоорук бүгү удуртукчуларга, бүдүрүлгелерге «Көк-Тей», «Кара-Хаак», Баян-Кол, Дерзиг-Аксында кежиглерни марттың сөөлгү хүннеринде хаарын чарлап тур.

Телевидение

МАРТ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.35—Эртенги гимнастика.
10.55—«Часкы хоровод».
11.20—«Соңгу вариант». Уран-чечен телефильм. Авторлары К. Исаев, И. Осипов. Режиссеру— О. Воронцов. Рольдарда: О. Анофриев, Г. Лебедев, Е. Копелян, Ю. Пузырев, В. Владимирова.
12.40—«Сылдысчыгаш». Уругларга киноальманах.
13.30—16.00—Чапсар.
16.00—«Заполярьеде тудуг». Документалдыг фильм.
16.10—«Чурукчулар дугайында чечен чугаалар». ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу А. Мыльников.
16.40—Уругларга фильм. «Бичии уруг болгаш чаңгы». Уран-чечен фильм.
17.45—«Москва болгаш москвачылар».
18.15—«Маргылдаа клуву». Элээдилерге дамчыдылга.
19.30—Медээлер.
19.45—Мультфильм.

КЫЗЫЛДАН

19.55—«Шыяным». Уругларга программа.
20.15—Мультфильм.
20.25—Телемедээлер.
20.40—«Адазының портреди». Документалдыг фильм.
20.50—«Тыва неделя». Информастыг программа.
21.10—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

21.15—«Бо бүгү ооң дугайында». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.35 — «Кинопанорама». Дамчыдылганы кинокритик Г. А. Капралов чорудар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.30—Уругларга фильм. «Хаалгачы». Уран-чечен телефильм.
19.15—«Төрээн үн». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

19.55—21.15—«Ырак болгаш чоок ыр». Дамчыдылганы композитор В. Левашов чорудар.

Редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

МАРТ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Русалочка» 9.30, «Песняры» ансамбльдиң фильм-концерти» 16.40, «Пароль «ак-көк лотос» 11.10, 13.50, 18.20, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «№ 69 киночыындыы» 9.20, 10.40, 14.00, «Кайда сен, Багира» 12.20, 15.20, «Чепсектиг болгаш кончуг айыылдыг» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынаныышкын хадыы» 10.30, 12.30, «Мегечи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мени манаңар, ортуулуктар» 11.00, 13.00, «Сен чамдыкта сактып чор» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 100

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыы № 1).

ТС—00502